

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Обліково-фінансовий факультет

Кафедра обліку і оподаткування

Вступ до фаху «Облік і оподаткування»

курс лекцій

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Облік і оподаткування» спеціальності D1 «Облік і оподаткування» денної та заочної форм здобуття вищої освіти

МИКОЛАЇВ

2025

УДК 657:336.22
В85

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від 15.12.2025 р., протокол № 4.

Укладачі:

- М.В. Дубініна – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет;
- О.М. Усикова – д-р екон. наук, професор, в.о. директора Навчально-науковий інститут бізнесу, інноваційного розвитку та міжнародної діяльності, Миколаївський національний аграрний університет;
- Ю. Ю. Чебан – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет;
- С. В. Сирцева – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет;
- О.І. Лугова – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

- Н.М. Сіренко – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет;
- Л.Ю. Мельник – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Уманський національний університет.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Змістовий модуль 1. Основи підготовки фахівця та історичний розвиток професії	5
Тема 1. Університетська освіта та академічна культура	5
Тема 2. Історичний генезис професії та її сучасна трансформація	11
Змістовий модуль 2. Професійний інструментарій та сфера діяльності	18
Тема 3. Підприємництво та грантова діяльність як сфера реалізації фахівця	18
Тема 4. Методологічні основи бухгалтерського обліку (теорія і практика)	25
Тема 5. Податкова система та фіскальна грамотність	31
Тема 6. Аудит, контроль та економічна безпека бізнесу	37
Змістовий модуль 3. Кар'єрне зростання, цифровізація та безпека діяльності	43
Тема 7. Кар'єрна стратегія та ринок праці	43
Тема 8 . Інформаційні технології в обліку та управлінні	49
Тема 9. Безпека життєдіяльності та соціальна відповідальність в умовах воєнного стану	54
Список використаних джерел	61

ВСТУП

Обрання професії — це одне з найважливіших рішень у житті, а розуміння її сутності, перспектив та викликів є запорукою успішної кар'єри. Навчальна дисципліна **«Вступ до фаху «Облік і оподаткування»** є першим кроком здобувачів вищої освіти у світ професійних фінансів, який закладає фундамент для подальшого опанування спеціальних дисциплін.

Метою цього курсу лекцій є формування у студентів цілісного уявлення про обрану спеціальність, розвінчання застарілих стереотипів про роботу бухгалтера та ознайомлення з сучасним інструментарієм професії. Посібник розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня спеціальності 071 «Облік і оподаткування» у Миколаївському національному аграрному університеті.

Структура курсу лекцій підпорядкована логіці професійного становлення і складається з трьох змістових модулів, що об'єднують 9 тем:

1. **Змістовий модуль 1 «Основи підготовки фахівця та історичний розвиток професії»** знайомить здобувачів з організацією освітнього процесу в університеті, принципами академічної доброчесності та історичним генезисом обліку — від глиняних табличок до сучасних міжнародних стандартів.
2. **Змістовий модуль 2 «Професійний інструментарій та сфера діяльності»** розкриває сутність бухгалтерського обліку як «мови бізнесу», основи податкової системи України та специфіку аудиторської діяльності. Особлива увага приділена підприємницьким навичкам та можливостям залучення грантової підтримки для відкриття власної справи.
3. **Змістовий модуль 3 «Кар'єрне зростання, цифровізація та безпека діяльності»** окреслює стратегії працевлаштування та професійного розвитку (сертифікації ACCA, CIMA), аналізує вплив цифрових технологій (ERP-системи, штучний інтелект) та висвітлює критично важливі питання безпеки життєдіяльності й соціальної відповідальності бізнесу в умовах воєнного стану.

Особливістю даного видання є його орієнтація на сучасні реалії: курс охоплює такі актуальні питання, як етика використання штучного інтелекту в навчанні, фінансова грамотність, кібергігієна та психологічна стійкість фахівця. Матеріал викладено у доступній формі з акцентом на практичне застосування знань, що допоможе студентам не лише успішно розпочати навчання, а й сформулювати чітку дорожню карту власного професійного майбутнього.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОФЕСІЇ

Тема 1. Університетська освіта та академічна культура

Програмна анотація

1. Організація навчання за спеціальністю D1 «Облік і оподаткування» у МНАУ.
2. Євроінтеграція освіти: ЄКТС та академічна мобільність.
3. Академічна доброчесність та етика роботи зі ШІ.
4. Студентська наука та органи самоврядування.

1. Організація навчання за спеціальністю D1 «Облік і оподаткування» у МНАУ.

Підготовка фахівців за спеціальністю **D1 «Облік і оподаткування»** у Миколаївському національному аграрному університеті здійснюється на основі студентоцентричного підходу та поєднання глибокої теоретичної бази з практичними навичками. Навчання реалізується за ступеневою системою: перший (бакалаврський) рівень, другий (магістерський) рівень та третій (освітньо-науковий) рівень — доктор філософії. Ключовою особливістю освітньої програми у МНАУ є її **галузеве спрямування**: окрім універсальних стандартів бухгалтерського обліку та аудиту, здобувачі поглиблено вивчають специфіку облікових процесів в аграрному секторі, що робить випускників унікальними та затребуваними на ринку праці півдня України.

Освітньо-професійна програма бакалавра розрахована на **3 роки і 10 місяців** (4 роки) навчання та має обсяг **240 кредитів ЄКТС**. Структура програми чітко розмежовує цикли підготовки. Цикл загальної підготовки (близько 45% обсягу) формує світогляд та soft skills (іноземна мова, правознавство, інформаційні технології), тоді як цикл професійної підготовки надає hard skills: фінансовий та управлінський облік, звітність підприємств, податкова система, аудит, інформаційні системи в обліку. Важливою складовою є вибіркові дисципліни, що складають не менше 25% програми, дозволяючи студенту самостійно формувати свою індивідуальну освітню траєкторію.

У МНАУ навчання здійснюється за декількома формами: **денною** (стаціонар) та **заочною**. Проте особливої уваги заслуговує майбутнє впровадження **дуальної форми здобуття освіти**, яка стає дедалі

популярнішою. Дуальна освіта передбачає поєднання навчання в аудиторіях університету з офіційним працевлаштуванням за фахом на підприємствах-партнерах. Це дозволяє студенту не лише закріплювати теоретичні знання на реальних кейсах, а й отримувати заробітну плату та трудовий стаж ще до отримання диплома. Така модель значно підвищує конкурентоспроможність випускника, адже роботодавці отримують вже готового адаптованого фахівця.

Організація освітнього процесу регламентується Законом України «Про вищу освіту» та внутрішнім «Положенням про організацію освітнього процесу у МНАУ». Навчальний рік поділяється на два семестри, кожен з яких завершується сесією. Оцінювання знань відбувається за накопичувальною 100-бальною системою, яка трансформується у шкалу ЄКТС (А, В, С, D, E) та національну шкалу («відмінно», «добре», «задовільно»). Невід'ємним елементом навчання є система контролю, що включає поточний контроль на семінарських заняттях, модульний контроль (після вивчення змістового модуля) та підсумковий семестровий контроль (іспит або залік).

Практична підготовка студентів проходить на базі передових агрохолдингів, фінансових установ, органів Державної податкової служби та Держаудитслужби. Тісна співпраця університету зі стейкхолдерами дозволяє актуалізувати навчальні плани відповідно до змін у законодавстві та бізнес-середовищі. Випускники спеціальності успішно працевлаштовуються головними бухгалтерами, аудиторами, податковими інспекторами, фінансовими аналітиками, а також започатковують власний консалтинговий бізнес, використовуючи можливості грантової підтримки, про які ви дізнаєтесь у наступних темах курсу.

2. Євроінтеграція освіти: ЄКТС та академічна мобільність.

Українська вища освіта є невід'ємною частиною Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), що відкриває перед студентами Миколаївського національного аграрного університету (МНАУ) широкі перспективи для міжнародної співпраці та визнання кваліфікацій. Основою цієї інтеграції є **Болонський процес**, до якого Україна приєдналася у 2005 році. Ключовим інструментом Болонської системи є **Європейська кредитно-трансферна накопичувальна система (ЄКТС / ECTS)**. Це універсальна «валюта» знань, яка робить навчальні програми прозорими та зрозумілими для університетів

різних країн. Один кредит ЄКТС еквівалентний **30 академічним годинам** (включаючи лекції, практичні заняття та самостійну роботу).

Для отримання ступеня бакалавра за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» студент має накопичити **240 кредитів ЄКТС** (по 60 кредитів за кожен рік навчання), а для ступеня магістра — **90 кредитів ЄКТС**. Важливою особливістю системи є те, що вона фокусується не на кількості «відсиджених» пар, а на досягненні конкретних **програмних результатів навчання**. Оцінювання знань студентів також адаптовано до європейських вимог: бали національної шкали (наприклад, 82-89 балів — «добре») конвертуються у літерну шкалу ECTS (оцінка **B**), що дозволяє іноземним партнерам легко зрозуміти рівень успішності здобувача.

Академічна мобільність — це можливість для студента частину свого навчання (зазвичай семестр) провести в іншому вищому навчальному закладі, у тому числі за кордоном, з подальшим визнанням отриманих результатів (кредитів) у рідному університеті. МНАУ активно співпрацює з університетами Європи за програмою **Erasmus+** та іншими міжнародними проєктами. Це унікальний шанс не лише здобути знання за європейськими стандартами, але й покращити володіння іноземною мовою та розширити культурний світогляд.

Окрім класичного навчання, євроінтеграція передбачає участь у **міжнародних стажуваннях** на базі аграрних підприємств та фермерських господарств країн ЄС (Данія, Німеччина, Польща). Для студентів спеціальності «Облік і оподаткування» це можливість на практиці побачити, як працює європейська система обліку та звітності, що значно підвищує їхню цінність на ринку праці після повернення в Україну. Документальним підтвердженням участі у мобільності є **Додаток до диплома європейського зразка (Diploma Supplement)**, який видається випускникам МНАУ та визнається роботодавцями по всьому світу.

Студентам, які планують брати участь у програмах мобільності, варто вже з першого курсу приділяти увагу вивченню іноземної мови та стежити за оголошеннями відділу міжнародних зв'язків університету. Пам'ятайте, що академічна мобільність — це не туристична подорож, а серйозна праця, яка вимагає високої самодисципліни та академічної доброчесності.

3. Академічна доброчесність та етика роботи зі ШІ.

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності. Для майбутнього фахівця з обліку та оподаткування ці принципи є фундаментом професійної репутації, адже *професійна етика* бухгалтера та аудитора базується на тих самих засадах: чесності, об'єктивності, компетентності та відповідальності. Дотримання академічної доброчесності в університеті — це тренування перед реальною роботою, де ціна помилки або обману вимірюється не балами, а фінансовими санкціями та кримінальною відповідальністю.

Основними видами порушень, які категорично неприйнятні в академічному середовищі, є **академічний плагіат** (оприлюднення чужих результатів або ідей як власних без відповідних посилань), **самоплагіат**, **фабрикація** (вигадування даних) та **списування**. *Плагіат* — це фактично крадіжка інтелектуальної власності. Щоб уникнути цього, студенти повинні досконало володіти культурою цитування. Для коректного оформлення списків використаних джерел згідно з державними стандартами (ДСТУ) рекомендується використовувати спеціалізовані онлайн-сервіси, такі як **Grafiati** та **vak.in.ua**, які автоматизують процес створення бібліографічних посилань.

Особливої актуальності сьогодні набуває питання **етики використання штучного інтелекту (ШІ)** у навчальному процесі. З появою потужних мовних моделей, таких як *ChatGPT*, *Claude* чи *Gemini*, перед студентами постає спокуса перекласти виконання завдань на алгоритми. Важливо усвідомити ключове правило: ШІ слід розглядати виключно як «цифрового асистента» або інструмент для підвищення продуктивності, а не як *автора* ваших робіт. Використання згенерованого тексту без зазначення цього факту та без критичного осмислення вважається порушенням академічної доброчесності.

Етичне використання нейромереж передбачає їх залучення для допоміжних цілей: *пошуку ідей (brainstorming)*, *структурування планів досліджень*, *перевірки граматики та стилістики*, *перекладу іношомовних джерел* або пояснення складних економічних термінів. Натомість, **генерація повних текстів** есе, курсових робіт, відповідей на екзаменаційні білети є неприпустимою. Студент несе повну особисту відповідальність за зміст своєї роботи, тому сліпа довіра до

даних ШІ (які часто містять «галюцинації» — вигадані факти або неіснуючі законодавчі норми) може призвести до грубих помилок.

Порушення норм академічної доброчесності тягне за собою **академічну відповідальність**, яка регламентується Законом України «Про вищу освіту» та внутрішніми положеннями університету. Наслідками можуть бути: повторне проходження оцінювання, обов'язкове повторне вивчення дисципліни або навіть **відрахування з закладу освіти**. Пам'ятайте, що диплом, отриманий нечесним шляхом, не дає реальних знань, необхідних для кар'єрного зростання, а репутація недоброчесного фахівця може назавжди закрити двері до провідних аудиторських та міжнародних компаній.

4. Студентська наука та органи самоврядування.

Університетське середовище — це унікальний простір, де навчання не обмежується лише аудиторними заняттями. Важливою складовою формування висококласного фахівця з обліку та оподаткування є **студентська наукова робота**. Це не просто написання тез для отримання додаткових балів, а перш за все — розвиток *критичного мислення*, навичок аналізу великих масивів даних та вміння аргументовано відстоювати власну точку зору. Вже з першого курсу здобувачі мають можливість долучатися до діяльності **наукових гуртків**, що функціонують при кафедрах, брати участь у Всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт та фахових олімпіадах.

Наукова діяльність відкриває перед студентом широкі перспективи. По-перше, це *конкурентна перевага* при працевлаштуванні, адже роботодавці цінують кандидатів, здатних до дослідницької роботи та інновацій. По-друге, активна участь у конференціях та наявність наукових публікацій дає суттєві переваги при формуванні **рейтингового балу** для отримання стипендії, а також є необхідною умовою для подальшого вступу до магістратури. Наука вчить майбутнього бухгалтера чи аудитора бачити за цифрами реальні економічні процеси та закономірності.

Не менш важливою інституцією є **студентське самоврядування**, яке гарантується Законом України «Про вищу освіту». Це право студентів самостійно вирішувати питання навчання та побуту, захисту своїх прав та інтересів. У Миколаївському національному аграрному університеті органи самоврядування (Студентська рада, студентський деканат, профспілкова організація студентів) виступають *надійним*

мостом комунікації між здобувачами та адміністрацією закладу. Студентські лідери беруть участь у засіданнях Вченої ради, впливають на прийняття рішень щодо організації освітнього процесу та розподілу стипендіального фонду.

Особливий акцент у діяльності студентського самоврядування в умовах воєнного стану робиться на **національно-патріотичному вихованні** та соціальній відповідальності. Як показують зустрічі зі студентським активом та головами профспілкових організацій, сучасна молодь активно долучається до *волонтерської діяльності*, організації благодійних ярмарків на підтримку ЗСУ та заходів з допомоги постраждалим. Це формує активну громадянську позицію, яка є невід’ємною рисою сучасного українського інтелігента.

Окрім серйозних справ, студентське самоврядування — це організація **змістовного дозвілля**. Творчі студії, спортивні секції, дебатні клуби та культурно-масові заходи дозволяють студентам розкрити свої таланти, знайти друзів та розвинути *soft skills* (лідерство, командна робота, комунікабельність). Участь у самоврядуванні — це найкраща школа менеджменту, де ви на практиці вчитеся керувати проектами та людьми ще до отримання диплома управління.

Питання для самостійного вивчення

1. Права та обов’язки здобувачів вищої освіти: аналіз статей Закону України «Про вищу освіту» та Статуту університету. Соціальний захист студентів.
2. Індивідуальна освітня траєкторія: порядок та процедура вибору навчальних дисциплін (Вибіркові дисципліни) у МНАУ. Як сформувати власний навчальний план?
3. Неформальна та інформальна освіта: механізм визнання результатів навчання, здобутих у неформальній освіті (курси на Prometheus, Coursera, тренінги, професійні стажування).
4. Програмне забезпечення для виявлення плагіату: огляд популярних сервісів (Unicheck, StrikePlagiarism, Turnitin) та методика інтерпретації звіту подібності. Чим цитування відрізняється від запозичення?
5. Студентоцентризм як принцип організації освітнього процесу: роль студентів у забезпеченні якості вищої освіти (опитування, участь у робочих групах з акредитації освітніх програм).

Питання для самоконтролю

1. Назвіть рівні вищої освіти та нормативний термін навчання для здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».
2. У чому полягає сутність дуальної форми здобуття освіти та її відмінність від заочної форми?
3. Що таке кредит ЄКТС і яка його «вартість» в академічних годинах? Скільки кредитів необхідно набрати за один навчальний рік?
4. Поясніть механізм конвертації оцінок національної шкали («відмінно», «добре» тощо) у шкалу ECTS (A, B, C...).
5. Що таке академічна мобільність і які можливості вона відкриває перед студентом аграрного університету?
6. Дайте визначення поняттям «академічний плагіат», «самоплагіат» та «фабрикація». У чому полягає різниця між ними?
7. Сформулюйте основні правила етичного використання інструментів штучного інтелекту (наприклад, ChatGPT) під час виконання навчальних завдань.
8. Які наслідки (академічна відповідальність) можуть настати для здобувача за порушення норм академічної доброчесності?
9. Як участь у студентській науковій роботі (гуртки, конференції) впливає на рейтинговий бал та подальшу кар'єру?
10. Які функції виконують органи студентського самоврядування в університеті?

Тема 2. Історичний генезис професії та її сучасна трансформація

Програмна анотація

1. Еволюція господарського обліку: від стародавнього світу до появи подвійного запису Луки Пачолі.
2. Розвиток бухгалтерського обліку, аудиту та податкової системи в незалежній Україні.
3. Сучасний портрет фахівця з обліку і оподаткування: трансформація функцій (від рахівника до бізнес-партнера) та руйнування професійних стереотипів.

1. Еволюція господарського обліку: від стародавнього світу до появи подвійного запису Луки Пачолі.

Історія бухгалтерського обліку налічує тисячоліття і почалася значно раніше, ніж з'явилися гроші чи сама писемність. Первісний облік виник із нагальної потреби людини контролювати свої ресурси: запаси зерна, поголів'я худоби та майно громади. У стародавніх цивілізаціях Месопотамії, Єгипту та Китаю облік вівся методом «уніграфічного» (простого) запису – фіксувалися лише факти наявності майна або його зміни (прийшло/вибуло). Носіями інформації слугували глиняні таблички, папірус, вузлики на мотузках (кіпу) та дерев'яні бирки. Вже тоді існувала професія писаря, який був прообразом сучасного бухгалтера і ніс сувору, іноді навіть фізичну, відповідальність за точність даних.

Значний внесок у розвиток обліку зробив **Стародавній Рим**, який подарував нам більшість сучасної термінології. Саме римляни ввели сувору систему облікових реєстрів: *Adversaria* (чернетка для щоденних записів) та *Codex accepti et expensi* (книга прибутків і видатків). Римський облік мав яскраво виражений юридичний характер: облікові книги розглядалися як доказ у суді, а сама система була орієнтована на контроль власності та розрахунків між громадянами. Проте це все ще була проста система, яка не дозволяла визначити фінансовий результат – прибуток, заради якого і ведеться бізнес.

Справжня революція в обліку відбулася в епоху Відродження в італійських торгових містах-республіках – Венеції, Генуї та Флоренції. Розвиток торгівлі, поява банків та кредитних відносин вимагали більш досконалого інструменту, ніж прості списки боргів. У XIII–XIV століттях стихійно почав зароджуватися **диграфічний облік** (подвійний запис). Його піонером вважають Бенедетто Котрульї, який у 1458 році написав книгу «Про торгівлю і досконалого купця», де вперше описав порядок ведення Головної книги. Його праця була надрукована лише через століття, тому лаври «батька бухгалтерії» дісталися іншому вченому.

Знаковою датою для професії стало **10 листопада 1494 року**, коли у Венеції вийшла друком фундаментальна праця видатного математика, друга Леонардо да Вінчі – **Луки Пачолі** під назвою «Сума

арифметики, геометрії, вчення про пропорції та відношення». Один із розділів цієї книги – **«Трактат про рахунки і записи»** (Tractatus de Computis et Scripturis) – став першим друкованим описом методу подвійного запису, який Пачолі назвав «венеціанським».

Суть відкриття Пачолі (який не винайшов метод, а геніально систематизував практики купців) полягала у введенні поняття **бухгалтерського балансу** та подвійного відображення кожної операції: якщо десь щось вибуло, то десь воно обов'язково прибуло в тій самій сумі. Він сформулював золоте правило механіки обліку: «Ніщо не може бути занесене у дебет, поки не буде записане у кредит». Це дозволило не просто контролювати майно, а й обчислювати фінансовий результат (прибуток або збиток) за будь-який період, що стало поштовхом для розвитку капіталізму.

«Трактат» Пачолі заклав етичні та методологічні основи професії, які діють і досі. Він наголошував, що добрий бухгалтер повинен мати «швидкий розум і чіткий почерк», а облікові книги мають бути свята святих для купця. Пачолі радив закривати рахунки кожного року та складати пробний баланс для перевірки точності записів. Його система виявилася настільки досконалою, що за понад 500 років її принципова схема (Дебет – Кредит – Сальдо) не зазнала змін, лише трансформувалася з паперових книг у цифрові бази даних. Перехід від уніграфічного до подвійного запису став тим еволюційним стрибком, який перетворив ремесло рахівника на науку про управління капіталом. Саме спадщина Пачолі лежить в основі всіх сучасних міжнародних стандартів фінансової звітності.

2. Розвиток бухгалтерського обліку, аудиту та податкової системи в незалежній Україні.

Зі здобуттям незалежності у 1991 році Україна успадкувала радянську систему обліку, яка була орієнтована виключно на потреби планової економіки та державного контролю. У тій системі бухгалтер був лише державним контролером за збереженням соціалістичної власності, а поняття «комерційна таємниця» чи «професійне судження» були відсутні. Перші роки незалежності характеризувалися хаотичним нагромадженням нормативних актів, які часто суперечили один одному. Переломним моментом стало прийняття 16 липня 1999

року Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Цей документ вперше закріпив демократичні принципи обліку, зокрема автономію підприємства у виборі облікової політики та превалювання сутності господарської операції над її юридичною формою.

Наступним етапом реформи стала розробка та впровадження Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), які базувалися на міжнародних практиках, але враховували вітчизняні реалії. Це дозволило українському бізнесу почати говорити однією мовою із західними партнерами. Згодом, у рамках євроінтеграційного курсу, Україна взяла стратегічний вектор на повне запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Сьогодні великі підприємства, банки та публічні компанії зобов'язані складати звітність виключно за МСФЗ, що робить їх діяльність прозорою для іноземних інвесторів.

Паралельно відбувалося становлення інституту незалежного аудиту, якого в СРСР не існувало в принципі. У 1993 році було прийнято перший Закон «Про аудиторську діяльність» та створено Аудиторську палату України (АПУ). Це дало старт формуванню професії вільного аудитора - незалежного експерта, який підтверджує достовірність звітності. Кардинальна реформа галузі відбулася у 2018 році з прийняттям нового закону, який імплементував європейські директиви. Було створено Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю (ОСНАД), що значно підвищило вимоги до якості аудиторських послуг та відповідальності аудиторів.

Еволюція податкової системи проходила найбільш болісно. У 90-х роках податкове законодавство складалося з сотень розрізнених декретів та інструкцій, що створювало ідеальне середовище для корупції. Ситуація стабілізувалася лише у 2010 році з прийняттям Податкового кодексу України, який систематизував усі податки та збори в єдиний документ. Сучасний етап розвитку податкової системи характеризується тотальною цифровізацією: запровадженням електронного кабінету платника податків, системи електронного адміністрування ПДВ та програмних РРО. Це перетворило процес сплати податків з паперової бюрократії на технологічний сервіс.

Нині розвиток обліку та оподаткування в Україні нерозривно пов'язаний з виконанням Угоди про асоціацію з ЄС. Відбувається

постійна гармонізація вітчизняного законодавства з європейськими директивами, зокрема у сфері нефінансової звітності (ESG) та боротьби з розмиванням податкової бази (BEPS). Професія бухгалтера трансформувалася з технічного виконавця на стратегічного партнера бізнесу, який володіє інструментами фінансового аналізу, податкового планування та міжнародної комунікації.

3. Сучасний портрет фахівця з обліку і оподаткування: трансформація функцій (від рахівника до бізнес-партнера) та руйнування професійних стереотипів.

У масовій свідомості досі живе застарілий стереотип бухгалтера як непривітного працівника в окулярах та «нарукавниках», який сидить у купі паперів і займається механічним підрахунком цифр. Цей образ, сформований кінематографом та літературою минулого століття, не має нічого спільного з реальністю. Сучасний фахівець з обліку і оподаткування – це насамперед інтелектуал, аналітик та стратег, який володіє цифровими технологіями та іноземними мовами. Рутинна робота з первинними документами (введення накладних, розрахунків зарплати) сьогодні майже повністю автоматизована завдяки програмним продуктам та алгоритмам штучного інтелекту, що звільнило час для вирішення більш креативних завдань.

Глобальна трансформація професії відбувається в напрямку концепції **Business Partnering** (бізнес-партнерства). Якщо раніше головним завданням бухгалтера була фіксація фактів минулого («посмертний облік»), то тепер акцент змістився на прогнозування майбутнього. Бухгалтер більше не просто відповідає на запитання «Скільки ми витратили?», він дає відповідь на питання «Як нам заробити більше?» та «Які ризики нас чекають?». Він стає «правою рукою» власника бізнесу, допомагаючи приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі аналізу фінансових показників.

Ключовими функціями сучасного фахівця стають податкове планування, бюджетування, управління грошовими потоками та внутрішній контроль. В умовах постійних змін законодавства саме бухгалтер виступає гарантом економічної безпеки підприємства. Він повинен вміти легально оптимізувати податкове навантаження, знаходити резерви для скорочення витрат та оцінювати інвестиційну

привабливість нових проєктів. Це вимагає глибоких знань не лише в обліку, а й у праві, менеджменті та ІТ-технологіях.

Важливою зміною у професійному профілі є зростання ролі «м'яких навичок» (**Soft Skills**). Сучасний бухгалтер має бути ефективним комунікатором, здатним перекласти складну фінансову термінологію на зрозумілу мову для директора, інвесторів чи клієнтів. Вміння працювати в команді, стресостійкість, емоційний інтелект та лідерські якості цінуються роботодавцями нарівні з професійними сертифікатами. Фахівець повинен вміти відстоювати свою позицію перед контролюючими органами та аргументувати доцільність тих чи інших фінансових рішень перед керівництвом.

Спектр кар'єрних можливостей для випускників спеціальності D1 «Облік і оподаткування» значно розширився. Окрім класичних посад головного бухгалтера чи ревізора, фахівці успішно реалізують себе як фінансові директори (CFO), незалежні аудитори, податкові консультанти, спеціалісти з форензик (розслідування фінансових шахрайств) та бізнес-аналітики. Популярним стає фріланс та аутсорсинг, коли один фахівець веде облік кількох компаній дистанційно, самотійно плануючи свій графік та доходи.

Професія вимагає готовності до навчання протягом усього життя (**Lifelong Learning**). Стандарти обліку, податкові кодекси та програмне забезпечення змінюються настільки швидко, що знання застарівають за кілька років. Успішний фахівець постійно підвищує кваліфікацію, відвідує семінари, здобуває міжнародні сертифікати (ACCA, CIMA, CAP/CIPA). Це динамічна та високооплачувана сфера, яка гарантує стабільність та розвиток тим, хто готовий прийняти виклики нового часу і відмовитися від ролі пасивного виконавця на користь активного творця бізнес-процесів.

Питання для самотійного вивчення

1. Міжнародний герб бухгалтерів: історія створення французьким ученим Жаном Батистом Дюмарше (1944 р.). Символічне значення елементів герба (сонце, ваги, крива Бернуллі) та тлумачення гасла «Science, Conscience, Independence» (Наука, Совість, Незалежність).
2. Внесок Бенедетто Котрульї: аналіз праці «Про торгівлю і досконалого купця» (1458 р.). Чому історична першість в описі

подвійного запису належить Котрульї, а слава «батька бухгалтерії» — Луці Пачолі?

3. Видатні постаті української бухгалтерської думки: роль Ф.Ф. Бутинця, В.В. Сопка, М.Г. Чумаченка та інших учених у формуванні національної школи обліку та адаптації міжнародних стандартів в Україні.

4. Професійна сертифікація: огляд найпрестижніших міжнародних сертифікацій для фінансистів (АССА, СІМА, СРА, САР/СІРА). Які вимоги висуваються до кандидатів та які кар'єрні переваги надає наявність сертифіката?

5. Громадські професійні організації: діяльність Федерації професійних бухгалтерів і аудиторів України (ФПБАУ) та Спілки аудиторів України. Їхня роль у захисті інтересів професії та розробці законодавства.

6. Бухгалтерський облік у цифрову епоху: як технологія блокчейн (Blockchain) може змінити принцип подвійного запису (потрійний запис) та вплинути на прозорість фінансових транзакцій.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутнісна відмінність між уніграфічним (простим) та диграфічним (подвійним) записом?

2. Яку роль відіграв Лука Пачолі в історії бухгалтерського обліку і чому його трактат 1494 року залишається актуальним досі?

3. Назвіть переломний нормативний документ в історії обліку незалежної України, який закріпив демократичні принципи ведення бізнесу.

4. Як відбувалася еволюція аудиторської діяльності в Україні: від повної відсутності до створення Органу суспільного нагляду?

5. Поясніть значення аббревіатур НП(С)БО та МСФЗ. У чому полягає стратегічний курс України щодо цих стандартів?

6. Які ключові зміни відбулися в адмініструванні податків в Україні з прийняттям Податкового кодексу (2010 р.) та запровадженням цифрових сервісів?

7. Розкрийте зміст концепції «Business Partnering»: як змінилася роль бухгалтера в системі управління підприємством?

8. Чому сучасному фахівцю з обліку та оподаткування, окрім професійних знань (Hard Skills), необхідні «м'які навички» (Soft Skills)?
9. Які нові функції виконує бухгалтер в умовах цифровізації економіки та автоматизації рутинних процесів?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ПРОФЕСІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 3. Підприємництво та грантова діяльність як сфера реалізації фахівця

Програмна анотація

1. Суб'єкти господарювання в Україні: вибір організаційно-правової форми (ФОП чи юридична особа) та алгоритм державної реєстрації бізнесу.
2. Грантова підтримка підприємництва: державні програми (мікрогранти «Власна справа», «єРобота») та вимоги міжнародних донорів до проєктних заявок.
3. Конкурентні переваги фахівця з обліку у власному бізнесі: від складання бізнес-плану до звітування за використані грантові кошти.

1. Суб'єкти господарювання в Україні: вибір організаційно-правової форми (ФОП чи юридична особа) та алгоритм державної реєстрації бізнесу.

Першим кроком у створенні власної справи або наданні консультацій клієнту є вибір організаційно-правової форми ведення бізнесу. В Україні законодавство (Господарський та Цивільний кодекси) виділяє дві основні групи суб'єктів: фізичні особи-підприємці (**ФОП**) та юридичні особи (**ЮО**). Найпоширенішою формою для малого бізнесу є ФОП, тоді як для середнього та великого — Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Вибір між ними залежить від масштабу діяльності, наявності партнерів, планованого обігу коштів та рівня відповідальності, яку готовий нести засновник. Для фахівця з обліку важливо розуміти, що організаційна форма визначає складність бухгалтерського обліку: для ФОП він часто

спрощений (облік доходів), а для юридичної особи — обов’язковий повноцінний облік з подвійним записом.

Фізична особа-підприємець (ФОП) — це найпростіший статус, який дозволяє легально займатися бізнесом. Головними перевагами ФОП є легкість реєстрації, спрощена звітність та можливість вільно розпоряджатися заробленими коштами (готівкою чи на картці) без сплати податку на дивіденди. Однак існує суттєвий ризик: ФОП відповідає за зобов’язаннями підприємства **всім своїм майном** (квартирою, машиною), навіть якщо воно не використовується у бізнесі. Ця форма ідеальна для ІТ-фахівців, фрілансерів, торгівлі та надання послуг населенню.

Юридична особа (найчастіше ТОВ) є окремим від засновників суб’єктом права. Головна перевага ТОВ — **обмежена відповідальність**: у разі банкрутства засновники ризикують лише майном компанії та внеском до статутного капіталу, а їхнє особисте майно залишається недоторканим. ТОВ обов’язкове, якщо бізнес має кількох власників (партнерів), планує залучати інвестиції або працювати з великими корпоративними клієнтами, які вимагають платника ПДВ та повної бухгалтерії. Недоліком є складніша процедура виведення прибутку (лише через виплату дивідендів з утриманням податків) та жорсткі вимоги до кадрового діловодства.

Алгоритм державної реєстрації бізнесу в Україні за останні роки зазнав революційних змін завдяки цифровізації. Сьогодні зареєструвати ФОП можна за 10–15 хвилин через портал або застосунок «Дія». Процедура автоматична: система сама формує заяву, перевіряє дані в реєстрах і, якщо все вірно, вносить запис до Єдиного державного реєстру (ЄДР). Для реєстрації ТОВ також доступна онлайн-процедура (через модельний статут), проте у випадках складного розподілу часток між партнерами краще звертатися до державного реєстратора або нотаріуса для затвердження індивідуального статуту.

Ключовим етапом реєстрації є вибір видів економічної діяльності (**КВЕД**) та системи оподаткування. Під час заповнення заяви майбутній підприємець має чітко вказати коди діяльності (наприклад, 69.20 для бухгалтерських послуг), оскільки отримання доходу від незареєстрованих видів діяльності може призвести до втрати спрощеної системи оподаткування. Також на етапі реєстрації можна

подати заяву на обрання спрощеної системи (єдиного податку) та реєстрацію платником ПДВ, що значно економить час, усуваючи необхідність окремого візиту до податкової.

Після отримання виписки з ЄДР процес не завершується. Новоствореному суб'єкту господарювання необхідно відкрити рахунок у банку (стандарт IBAN), отримати кваліфікований електронний підпис (КЕП) для директора або бухгалтера для подання звітності, а також, за необхідності, зареєструвати касовий апарат (ПРРО/РРО). Останнє є особливо актуальним для сфери торгівлі та громадського харчування. Роль бухгалтера на цьому етапі — проконтролювати коректність внесення даних до реєстру платників податків, адже помилка в одній цифрі КВЕД може коштувати бізнесу штрафних санкцій у майбутньому.

Завдяки сервісу «єПідприємець» на порталі «Дія» зараз можна отримати комплекс послуг «під ключ» однією заявою: державна реєстрація, перехід на спрощену систему, реєстрація платником ПДВ, відкриття банківського рахунку та навіть реєстрація декларації про пожежну безпеку. Це значно знижує бар'єр входу в бізнес для молоді та випускників, дозволяючи зосередитися на розвитку власної справи, а не на бюрократії.

2. Грантова підтримка підприємництва: державні програми (мікрогранти «Власна справа», «єРобота») та вимоги міжнародних донорів до проєктних заявок.

В умовах воєнного стану та обмеженого банківського кредитування **грантова підтримка** стала основним джерелом фінансування для малого та середнього бізнесу в Україні. На відміну від кредиту, грант — це безповоротна фінансова допомога, яку не потрібно повертати, за умови виконання чітких вимог донора. Флагманом державної підтримки стала урядова програма «єРобота», зокрема її найпопулярніший компонент — мікрогранти «Власна справа». Ця програма дає можливість отримати до **250 000 гривень** на придбання обладнання, закупівлю сировини або оренду приміщення.

Головною філософією державної програми є принцип **«гроші в обмін на податки та робочі місця»**. Держава інвестує у ваш бізнес, а ви зобов'язуєтесь створити мінімум 1–2 нових робочих місця (залежно

від суми гранту) та сплачувати податки і збори протягом 3 років. Фактично, підприємець повертає отримані кошти до бюджету не прямим платежем, а через сплату податків за себе та найманих працівників. Це створює ідеальне поле діяльності для фахівця з обліку, адже саме бухгалтер має прорахувати фонд оплати праці так, щоб виконати умови гранту і не потрапити під штрафні санкції за невиконання зобов'язань.

Процедура подання заявки максимально цифровізована через портал «Дія», але успіх залежить від якості **бізнес-плану**. Він повинен містити реалістичні розрахунки доходів, витрат та окупності проєкту. Заявки проходять двоетапну перевірку: скоринг ділової репутації (Ощадбанк) та співбесіду з представниками Державної служби зайнятості. На цьому етапі комісія перевіряє не лише цифри, а й розуміння заявником ринку та логістики. Для студентів спеціальності D1 це можливість вже під час навчання спробувати себе у ролі грантрайтера — фахівця, який професійно готує заявки на фінансування.

Окрім державних програм, в Україні активно діють **міжнародні донори** (USAID, FAO, MOM, DRC). Їхні вимоги до проєктних заявок суттєво відрізняються. Якщо державу цікавлять податки, то міжнародні організації фокусуються на **соціальному впливі** (створення робочих місць для ВПО, жінок, ветеранів), інноваційності та сталості бізнесу. Міжнародні гранти часто передбачають значно більші суми (від 10 тисяч доларів до мільйона), але вимагають співфінансування з боку підприємця (наприклад, 20-30% власних коштів) та суворої звітності за міжнародними стандартами.

Типовою помилкою початківців є сприйняття гранту як «легких грошей». Насправді, це суворя фінансова дисципліна. Будь-яка нецільова витрата (наприклад, купівля телефону замість заявленого верстата) призводить до вимоги повернути всю суму гранту. Тому роль бухгалтера тут критична: він забезпечує прозорість використання коштів, веде окремий облік грантових надходжень та готує фінальні звіти для донорів. Знання бухгалтерського обліку стає тим фундаментом, який дозволяє не лише виграти грант, а й успішно його реалізувати, не зруйнувавши бізнес штрафами.

3. Конкурентні переваги фахівця з обліку у власному бізнесі: від складання бізнес-плану до звітування за використані грантові кошти.

Статистика свідчить, що близько 90% стартапів закриваються у перший рік існування не через погану ідею чи продукт, а через фінансові прорахунки: касові розриви, невірне ціноутворення та проблеми з податковою. У цьому контексті фахівець з обліку та оподаткування має колосальну конкурентну перевагу — **фінансову грамотність**. Бухгалтер, який стає підприємцем, ніколи не переплутає «виручку» (гроші в касі) з «прибутком» (гроші, які можна витратити на себе). Він чітко розуміє структуру собівартості свого продукту і знає, де знаходиться **точка беззбитковості** — той обсяг продажів, після якого бізнес починає приносити реальний дохід.

Ця перевага проявляється вже на етапі **бізнес-планування**. Для пересічної людини написання бізнес-плану — це складний творчий процес, повний припущень. Для бухгалтера — це чітка математична модель. Фахівець з обліку здатний побудувати реалістичний прогноз грошових потоків (Cash Flow), врахувавши не лише очевидні витрати (оренда, закупівля), а й приховані: податкове навантаження на зарплату, амортизацію обладнання, банківські комісії. Якісний, цифрами підкріплений бізнес-план є ключем до отримання фінансування, адже інвестори та грантодавці довіряють мові цифр, а не емоціям.

Особливого значення компетенції бухгалтера набувають у сфері **грантової діяльності**. Як показує практика переможців програм «Власна справа», отримати грант — це лише 30% успіху. Решта 70% — це правильне використання коштів та звітування за них. Грантові кошти мають сурове **цільове призначення**: якщо в заявці вказано «придбання тістоміса», то купівля кавомашини буде вважатися порушенням, що тягне за собою вимогу повернення грошей. Бухгалтер інтуїтивно розуміє важливість первинних документів (накладних, платіжних доручень) і формує «паперовий слід» кожної витраченої гривні в режимі реального часу, а не в останню ніч перед дедлайном.

Ще однією перевагою є **економія ресурсів на старті**. Зазвичай підприємець-початківець змушений наймати бухгалтера на аутсорс або розбиратися в податках самотужки, роблячи помилки. Випускник

спеціальності 071 може самостійно вести облік свого ФОП, реєструвати чеки через ПРРО та подавати декларації. Більше того, він здатен обрати найвигіднішу систему оподаткування (наприклад, між 2-ю та 3-ю групою єдиного податку), що дозволяє легально мінімізувати виплати державі та залишати більше обігових коштів у бізнесі.

Крім того, фахівець з обліку володіє навичками **управління ризиками**. Він вміє читати договори «між рядками», бачить податкові пастки в угодах з контрагентами та розуміє юридичні наслідки своїх дій. Там, де звичайний підприємець діє на вмання, бухгалтер-підприємець діє за алгоритмом. Це дозволяє будувати стійкий, прозорий бізнес, який легко масштабувати, адже порядок у фінансах — це фундамент для залучення серйозних інвестицій у майбутньому. Знання обліку трансформується з професії найманого працівника в інструмент свободи та безпеки для власника бізнесу.

Питання для самостійного вивчення

1. Порівняльна характеристика груп спрощеної системи оподаткування: ліміти річного доходу, обмеження щодо кількості найманих працівників та дозволені види діяльності для 1-ї, 2-ї та 3-ї груп єдиного податку.
2. Електронний підпис (КЕП/ЕЦП): види (файловий, хмарний, на захищеному носії), сфера застосування та процедура отримання через банківські сервіси (Приват24, Монобанк) або ДПС.
3. Структура бізнес-плану за стандартом UNIDO: основні розділи (резюме, маркетинговий план, виробничий план, фінансовий план) та їх адаптація до вимог українських грантових програм.
4. Платформи для пошуку грантів: огляд ресурсів «Громадський простір», «ГУРТ», «Дія.Бізнес» та грантового дайджесту. Як налаштувати моніторинг актуальних конкурсів?
5. Краудфандинг як альтернатива грантам: сутність спільнокошту, огляд платформ (Kickstarter, Спільнокошт) та особливості оподаткування коштів, зібраних через краудфандинг.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає принципова різниця майнової відповідальності фізичної особи-підприємця (ФОП) та засновника Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ)?
2. Яку роль відіграють коди видів економічної діяльності (КВЕД) під час реєстрації бізнесу та як вони впливають на вибір системи оподаткування?
3. Опишіть алгоритм державної реєстрації ФОП через портал «Дія». Які кроки необхідно здійснити після отримання виписки з ЄДР?
4. Яка головна умова надання державного мікрогранту «Власна справа» щодо повернення коштів державі?
5. Чим відрізняються пріоритети міжнародних донорських організацій (USAID, FAO) від державних грантових програм при оцінці проєктних заявок?
6. Що таке «цільове використання грантових коштів» і які наслідки чекають на підприємця у разі порушення цього принципу?
7. Чому розрахунок «точки беззбитковості» є критично важливим етапом бізнес-планування?
8. Які конкурентні переваги має фахівець з обліку та оподаткування перед іншими підприємцями-початківцями?
9. Які функції виконує бізнес-план для зовнішніх користувачів (інвесторів, грантодавців) та для внутрішнього управління?
10. Поясніть, чому підприємцю важливо розрізняти поняття «виручка» (Cash Flow) та «прибуток» (Profit).

Тема 4. Методологічні основи бухгалтерського обліку (теорія і практика)

Програмна анотація

1. Сутність бухгалтерського обліку як «мови бізнесу»: предмет, об'єкти та користувачі облікової інформації.
2. Метод бухгалтерського обліку: огляд ключових елементів (від первинного документа до фінансової звітності).
3. Система нормативного регулювання обліку в Україні: ієрархія законодавства та роль облікової політики підприємства.

1. Сутність бухгалтерського обліку як «мови бізнесу»: предмет, об'єкти та користувачі облікової інформації.

Бухгалтерський облік справедливо називають «мовою бізнесу», адже саме через фінансові звіти підприємство розповідає світові свою історію. Це не просто суха статистика, а універсальна система комунікації, яка перетворює хаос щоденних операцій (закупівель, продажів, виплат) у впорядковану інформацію, зрозумілу інвесторам у Нью-Йорку, Лондоні чи Києві. Якщо медицина вивчає здоров'я людини, то бухгалтерський облік діагностує «здоров'я» підприємства. Його головна мета – надати правдиві дані для прийняття ефективних управлінських рішень, без яких будь-який бізнес рухався б наосліп.

На законодавчому рівні **бухгалтерський облік** визначається як процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства. Його унікальність полягає у **суцільному та безперервному** характері: жодна копійка, жоден гвинтик не можуть зникнути або з'явитися на підприємстві без документального оформлення. На відміну від оперативного чи статистичного обліку, бухгалтерія охоплює абсолютно всі господарські процеси в єдиному грошовому вимірнику.

Предметом бухгалтерського обліку є факти господарського життя, тобто будь-які події, що викликають зміни в ресурсах підприємства або джерелах їх утворення. Це рух капіталу в процесі розширеного відтворення. Щоб керувати цим процесом, бухгалтер розкладає діяльність бізнесу на конкретні складові – **об'єкти обліку**.

Їх умовно поділяють на дві великі групи: *господарські засоби* (що ми маємо? – будівлі, гроші, товари) та *джерела їх утворення* (звідки ми це взяли? – внески власників, кредити банку, прибуток). Також об'єктами є самі господарські процеси: постачання, виробництво та реалізація.

Всю зібрану інформацію бухгалтерська система трансформує у звітність, яка призначена для різних груп споживачів. **Користувачів облікової інформації** поділяють на внутрішніх та зовнішніх. **Внутрішні користувачі** – це менеджери всіх рівнів, від майстра цеху до генерального директора, та власники бізнесу. Їм потрібна деталізована, оперативна інформація (часто комерційна таємниця) для планування цін, контролю витрат та оцінки ефективності персоналу. Для задоволення їхніх потреб існує *управлінський облік*.

Зовнішні користувачі діляться на тих, хто має прямий фінансовий інтерес (інвестори, кредитори), і тих, хто його не має (податкова служба, органи статистики, держпраці). Для них підприємство формує публічну *фінансову звітність*. Банк аналізує баланс, щоб вирішити, чи давати кредит; інвестор дивиться на звіт про фінрезультати, щоб оцінити майбутні дивіденди; а податкова перевіряє правильність нарахування податків. Саме баланс інтересів усіх користувачів і забезпечує бухгалтерський облік, виступаючи гарантом довіри в економіці.

2. Метод бухгалтерського обліку: огляд ключових елементів (від первинного документа до фінансової звітності).

Бухгалтерський облік – це не хаотичний набір записів, а суворя технологічна система, яка перетворює факти господарського життя на впорядковану інформацію. Ця система базується на **методі бухгалтерського обліку**, який складається з восьми взаємопов'язаних елементів. Їх умовно поділяють на чотири етапи технологічного процесу: спостереження, вимірювання, реєстрація та узагальнення. Відсутність хоча б одного елемента робить ведення обліку неможливим, подібно до того, як відсутність двигуна робить неможливим рух автомобіля.

Починається все з етапу первинного спостереження, інструментами якого є **документація та інвентаризація**. Золоте правило бухгалтера гласить: «Немає документа – немає операції».

Документація – це письмове свідчення здійснення господарської операції (накладна, чек, акт виконаних робіт), яке надає їй юридичної сили. Однак папери не завжди відображають реальність (товари можуть зіпсуватися або бути вкрадені), тому застосовується інвентаризація. Це перевірка фактичної наявності майна шляхом перерахунку, зважування та обміру, що дозволяє узгодити облікові дані з реальним станом речей.

Наступним кроком є вартісне вимірювання об'єктів, яке реалізується через **оцінку** та **калькуляцію**. Оскільки в обліку не можна додавати кілограми до метрів, усі об'єкти переводяться в єдиний грошовий вимірник – національну валюту. Оцінка – це спосіб переведення натуральних показників у грошові. Калькуляція ж є методом обчислення собівартості продукції чи послуг. Вона дозволяє бухгалтеру зібрати всі витрати (матеріали, зарплату, енергію) «до купи» і визначити, скільки реально коштувало підприємству виготовлення однієї одиниці товару.

Етап поточної реєстрації та групування даних здійснюється за допомогою **системи рахунків** та **подвійного запису**. Рахунки бухгалтерського обліку – це своєрідні «полички», на яких сортується інформація: окремо гроші, окремо борги, окремо товари. Геніальний винахід Луки Пачолі – подвійний запис – забезпечує взаємозв'язок між цими «поличками». Кожна операція записується двічі: за дебетом одного рахунку і кредитом іншого в однаковій сумі. Це гарантує баланс системи і дозволяє автоматично контролювати правильність записів.

Завершальним етапом є підсумкове узагальнення, результатом якого стають **бухгалтерський баланс** та **фінансова звітність**. Баланс – це моментальний знімок фінансового стану підприємства на конкретну дату, який показує активи (майно) та пасиви (джерела його утворення). Фінансова звітність (звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів тощо) розкриває динаміку роботи бізнесу за період. Саме ці документи потрапляють на стіл до інвесторів та керівників, завершуючи повний цикл облікової обробки даних.

Всі ці вісім елементів працюють як єдиний механізм. Інформація послідовно проходить шлях від первинного документа через проводки на рахунках до підсумкових рядків звітності. Порушення методології на будь-якому етапі (наприклад, неправильна оцінка активу або помилка в документі) неминуче викривить кінцевий результат, що

призведе до прийняття помилкових управлінських рішень. Саме тому оволодіння методом бухгалтерського обліку є першим і найголовнішим завданням майбутнього фахівця.

3. Система нормативного регулювання обліку в Україні: ієрархія законодавства та роль облікової політики підприємства.

Бухгалтерський облік в Україні не є хаотичним набором записів, а функціонує в межах суворої правової системи, що нагадує піраміду. Ця **система нормативного регулювання** забезпечує уніфікацію обліку: завдяки їй баланс агрохолдингу в Миколаєві читається так само, як і баланс ІТ-компанії у Львові. Традиційно виділяють п'ять рівнів регулювання, кожен з яких конкретизує положення попереднього. На вершині цієї піраміди знаходиться законодавчий рівень, представлений передусім Законом України **«Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»** (1999 р.). Цей документ є «конституцією» бухгалтера, адже він визначає терміни, принципи та сферу відповідальності керівництва за організацію обліку.

Другий рівень – це рівень національних стандартів. Його формують **Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО)**, затверджені Міністерством фінансів. Якщо Закон каже «що» треба робити (вести облік), то стандарти пояснюють «як» це робити: як оцінювати основні засоби, як визнавати доходи чи як обліковувати запаси. Для великих підприємств та публічних компаній альтернативою НП(С)БО виступають **Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ)**, які є обов'язковими для застосування з метою виходу на глобальні ринки капіталу.

Третій рівень складають методичні рекомендації, інструкції та роз'яснення міністерств. Ключовим документом тут є **План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція про його застосування**. Це своєрідний «кодіфікатор», де кожному виду активів чи зобов'язань присвоєно цифровий код (наприклад, 30 – «Готівка», 63 – «Розрахунки з постачальниками»). Четвертий рівень охоплює внутрішні положення галузевих міністерств (наприклад, специфічні інструкції для банків або бюджетних установ).

Найцікавішим є п'ятий рівень – рівень самого підприємства, який реалізується через **Наказ про облікову політику**. Держава не може

прописати правила на всі випадки життя, тому вона часто дає бухгалтеру право вибору. Наприклад, стандарти дозволяють списувати вартість запасів кількома методами (FIFO, ідентифікованої вартості, середньозваженої собівартості). Сукупність конкретних методів та процедур, які підприємство самостійно обрало з дозволених альтернатив для ведення свого обліку, і називається **обліковою політикою**.

Облікова політика є стратегічним інструментом управління прибутком. Вміло маніпулюючи дозволеними методами (наприклад, обираючи прискорену амортизацію замість прямолінійної), бухгалтер може легально зменшити податок на прибуток у поточному періоді або, навпаки, покращити інвестиційну привабливість балансу. Обрана політика має застосовуватися постійно (принцип послідовності) із року в рік. Змінювати її дозволяється лише у виняткових випадках, наприклад, при зміні законодавства або статутних вимог.

Наявність затвердженого Наказу про облікову політику є першим, що перевіряють аудитори та податківці. Якщо такого документа немає, вважається, що підприємство не визначилося з методами обліку, що дає контролерам право перерахувати податки на свій розсуд (зазвичай – не на користь бізнесу). Тому розробка якісної облікової політики – це не формальність, а фундамент економічної безпеки компанії, який дозволяє перетворити жорсткі рамки закону на гнучкий механізм управління ресурсами.

Питання для самостійного вивчення

1. Основне балансове рівняння: математична сутність формули «Активи = Власний капітал + Зобов'язання». Як впливають чотири типи господарських операцій на валюту балансу (зміни лише в активі, лише в пасиві, збільшення обох частин, зменшення обох частин)?
2. Обов'язкові реквізити первинного документа: вимоги Закону України «Про бухгалтерський облік...» до оформлення документів. Чи має юридичну силу документ без підпису або дати складання? Статус електронного документа.
3. Випадки обов'язкового проведення інвентаризації: перелік ситуацій (перед складанням річної звітності, зміна матеріально

відповідальних осіб, встановлення фактів крадіжок, форс-мажор), коли інвентаризація є законодавчою вимогою, а не правом підприємства.

4. Структура Плану рахунків: логіка побудови класів рахунків (від 1 до 9). Що таке позабалансові рахунки (клас 0) і чому для них не застосовується принцип подвійного запису?

5. Оцінка за справедливою вартістю - Історична собівартість: сутність дискусії в сучасній теорії обліку. У яких випадках активи переоцінюються до ринкових цін, а коли залишаються за ціною придбання?

6. Суб'єкти суспільного інтересу: критерії віднесення підприємств до цієї категорії (емітенти цінних паперів, банки, страхові компанії) та вимога щодо обов'язкового застосування ними МСФЗ замість НП(С)БО.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає ключова відмінність бухгалтерського обліку від оперативного та статистичного (згадайте принципи суцільності та безперервності)?

2. На які дві основні групи поділяються об'єкти бухгалтерського обліку? Наведіть приклади господарських засобів та джерел їх утворення.

3. Чим відрізняються інформаційні потреби внутрішніх користувачів (менеджменту) та зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів)?

4. Назвіть усі вісім елементів методу бухгалтерського обліку. Яким чином вони взаємопов'язані між собою?

5. Поясніть сутність правила «Немає документа – немає господарської операції». Яку функцію виконує первинний документ?

6. У чому полягає «золоте правило» механіки обліку, сформульоване Лукою Пачолі (суть подвійного запису)?

7. Для чого в бухгалтерському обліку застосовується оцінка і чому неможливо вести облік лише в натуральних вимірниках?

8. Опишіть ієрархію нормативного регулювання обліку в Україні. Який документ знаходиться на вершині цієї піраміди?

9. Що таке «облікова політика підприємства»? Наведіть приклад ситуації, коли бухгалтер має право вибору методу обліку.

10. Які наслідки можуть настати для підприємства, якщо у нього відсутній затверджений Наказ про облікову політику?

Тема 5. Податкова система та фінансова грамотність

Програмна анотація

1. Податкова система України: структура, принципи побудови та роль Податкового кодексу.
2. Класифікація податків: прямі (податок на прибуток, ПДФО) та непрямі (ПДВ, акциз).
3. Фінансова грамотність та цифровізація: Електронний кабінет платника та податкова культура суспільства.

1. Податкова система України: структура, принципи побудови та роль Податкового кодексу.

Податкова система є кровоносною системою будь-якої держави, адже саме вона акумулює фінансові ресурси для виконання функцій країни: від оборони та охорони здоров'я до виплати пенсій. В Україні правовим фундаментом цієї системи є **Податковий кодекс України (ПКУ)**, прийнятий у 2010 році. Цей кодифікований документ став революційним кроком, адже він об'єднав сотні розрізнених законів та декретів у єдину, логічно побудовану структуру. ПКУ чітко визначає вичерпний перелік податків та зборів, права та обов'язки платників, повноваження контролюючих органів та відповідальність за порушення податкового законодавства. Жоден податок, не передбачений Кодексом, не може стягуватися на території України.

Структура податкової системи України побудована за дворівневим принципом, що відповідає унітарному устрою держави та курсу на децентралізацію. Перший рівень – це **загальнодержавні податки та збори**. Вони встановлюються Верховною Радою і є обов'язковими до сплати на всій території країни. До них належать податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок, екологічний податок, мито та військовий збір. Ці платежі є основним джерелом наповнення Державного бюджету.

Другий рівень системи – це **місцеві податки та збори**. Їх особливість полягає в тому, що механізм їх справляння встановлюється ПКУ, але конкретні ставки (в межах граничних норм) та пільги затверджують місцеві ради – сільські, селищні або міські. Гроші від цих податків залишаються виключно в бюджетах громад і йдуть на розвиток інфраструктури, шкіл та лікарень конкретного регіону. До місцевих податків належать податок на майно (на нерухомість, землю, транспорт) та єдиний податок. Також існують місцеві збори: туристичний та збір за місця для паркування транспортних засобів.

Функціонування податкової системи базується на принципах, закріплених у статті 4 ПКУ. Ключовим є принцип **рівності усіх платників перед законом**, який забороняє надання індивідуальних податкових пільг. Важливим є принцип **нейтральності**: податки не повинні впливати на вибір платником видів діяльності. Також діє презумпція правомірності рішень платника податку: якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта припускає неоднозначне трактування, рішення приймається на користь платника, а не держави. Це важливий захисний механізм для бізнесу в умовах недосконалості законодавства.

Однак реалізація принципів на практиці стикається з проблемою стабільності. Принцип стабільності вимагає, щоб зміни до будь-яких елементів податків вносилися не пізніше, ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду. На жаль, в українських реаліях ця норма часто ігнорується, і податкові нововведення приймаються «під ялинку». Це створює додаткове навантаження на бухгалтерів, які змушені постійно моніторити оновлення законодавства.

Роль Податкового кодексу виходить далеко за межі простої інструкції зі сплати грошей. Він виступає інструментом державного регулювання економіки. Через механізм ставок та пільг держава може стимулювати пріоритетні галузі (наприклад, ІТ-сектор через «Дія.City» або аграріїв через 4-ту групу єдиного податку) або стримувати споживання шкідливих товарів (через акцизи на алкоголь та тютюн). Розуміння логіки ПКУ дозволяє фахівцю з обліку не просто механічно рахувати податки, а й планувати діяльність підприємства так, щоб оптимізувати податкове навантаження в законний спосіб.

Сучасна податкова система України переживає етап стрімкої цифровізації. Податковий кодекс створює правове підґрунтя для

запровадження електронних сервісів, які мінімізують особистий контакт платника з інспектором. Це знижує корупційні ризики та перетворює Державну податкову службу з карального органу на сервісну службу. Для студента спеціальності 071 знання структури податкової системи – це база, без якої неможливо зрозуміти, куди і чому рухаються грошові потоки підприємства.

2. Класифікація податків: прямі (податок на прибуток, ПДФО) та непрямі (ПДВ, акциз).

Ключовим критерієм класифікації податків в економічній теорії є спосіб їх стягнення та визначення кінцевого платника. За цією ознакою всі фіскальні платежі поділяються на дві великі категорії: прямі та непрямі. Розуміння різниці між ними є критично важливим для бухгалтера, оскільки це визначає механізм обліку та реальний вплив податку на фінансовий результат підприємства.

Прямі податки встановлюються безпосередньо на дохід або майно платника, діючи за логікою «заробив – заплатив». У цьому випадку юридичний платник (той, хто перераховує гроші в бюджет) і фактичний носій податкового тягара збігаються. Найяскравішим прикладом цієї групи є **податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)**, який є основним видом оподаткування громадян. Базою для нього виступають зарплата, гонорари чи інші доходи, а стандартна ставка в Україні становить 18%. При цьому важливо пам'ятати про роль податкового агента: найчастіше саме роботодавець утримує цей податок і перераховує його державі замість працівника. Іншим ключовим прямим податком є **податок на прибуток підприємств**, який сплачують юридичні особи на загальній системі оподаткування. Його особливість полягає в тому, що він нараховується не на загальну виручку, а лише на «чистий» фінансовий результат (прибуток), визначений шляхом коригування бухгалтерських даних на податкові різниці.

На відміну від прямих, непрямі податки є податками на споживання, які включаються до ціни товару або послуги у вигляді надбавки. Тут діє ефект «фіскальної ілюзії»: реальним платником є кінцевий споживач, який сплачує податок зі своєї кишені під час купівлі, а підприємство виступає лише посередником-колектором,

який збирає кошти і передає їх державі. Головним представником цієї групи є **податок на додану вартість (ПДВ)**, який сплачується на кожному етапі створення вартості за стандартною ставкою 20% (або зниженими ставками для окремих товарів). Для бізнесу адміністрування ПДВ є складним процесом, що вимагає постійного моніторингу податкового кредиту та податкового зобов'язання. До цієї ж категорії належить **акцизний податок** — специфічний платіж на окремі види товарів (алкоголь, тютюн, пальне), споживання яких держава прагне регулювати або обмежити через підвищення цін.

Держава завжди намагається зберегти баланс між цими двома категоріями. Прямі податки вважаються більш справедливими з соціальної точки зору, оскільки їх розмір залежить від реального доходу платника, проте їх складніше збирати через можливості ухилення. Непрямі ж податки гарантують стабільні та швидкі надходження до бюджету навіть у кризові періоди, оскільки споживання товарів першої необхідності триває постійно, проте вони є менш справедливими, адже лягають однаковим тягарем на багатих і бідних споживачів.

3. Фіскальна грамотність та цифровізація: Електронний кабінет платника та податкова культура суспільства.

Фіскальна грамотність у сучасному світі стала такою ж базовою навичкою, як вміння читати чи користуватися інтернетом. Це поняття виходить далеко за межі суто професійних знань бухгалтера і стосується кожного громадянина, який повинен розуміти природу наповнення бюджету та свої обов'язки перед державою. Високий рівень фіскальної грамотності населення є запорукою економічної стабільності держави, адже він трансформує психологічне сприйняття податків: із примусового вилучення коштів вони перетворюються на свідому інвестицію громадян у власну безпеку, якісну інфраструктуру та соціальні сервіси.

Головним драйвером позитивних змін у взаємовідносинах між платниками та державою стала стрімка цифровізація адміністративних послуг. Центральним елементом цієї нової екосистеми виступає **Електронний кабінет платника** — захищений онлайн-сервіс Державної податкової служби, який функціонує в режимі реального

часу. Цей інструмент дозволив фактично повністю перевести спілкування з податковою у дистанційний формат, усунувши архаїчну необхідність фізичного відвідування інспекцій та очікування в чергах. Авторизація в системі здійснюється за допомогою кваліфікованого електронного підпису (КЕП), що гарантує однозначну ідентифікацію користувача та надає юридичної сили всім здійсненим операціям.

Функціонал Електронного кабінету покриває левову частку потреб як великого бізнесу, так і пересічних громадян. Через цей сервіс можна подавати податкову звітність, реєструвати податкові накладні, вести офіційне листування з контролюючими органами та автоматично сплачувати податки завдяки інтеграції з банківськими системами. Особливо корисною є можливість у будь-який момент перевірити стан розрахунків з бюджетом, щоб переконатися у відсутності заборгованості або помилкових нарахувань. Для фахівця з обліку це незамінний робочий інструмент, який забезпечує оперативність та точність адміністрування податків.

Впровадження таких цифрових інструментів має безпосередній вплив на формування нової податкової культури суспільства. Максимальна автоматизація процесів критично знижує корупційні ризики, оскільки мінімізує «людський фактор» та суб'єктивний вплив інспектора на прийняття рішень. Прозорість даних підвищує рівень довіри до фіскальної служби, адже платник бачить ту ж інформацію, що й контролер. У результаті податкова культура поступово еволюціонує від моделі ухилення та страху до моделі добровільного дотримання податкового законодавства (tax compliance), де сплата податків стає маркером репутаційної надійності бізнесу та громадянської зрілості особистості.

Питання для самостійного вивчення

1. Податкова знижка для фізичних осіб: механізм повернення частини сплаченого ПДФО з бюджету. Перелік витрат, дозволених до включення у податкову знижку (навчання, іпотечне кредитування, лікування), та алгоритм її оформлення.
2. Види податкових перевірок: відмінності між камеральними, документальними (плановими/позаплановими) та фактичними

перевірками. Які підстави дають право податківцям завітати на підприємство без попередження?

3. Військовий збір: історія запровадження (2014 р.), об'єкт оподаткування та перспективи трансформації цього платежу в системі державних фінансів України.

4. Єдиний рахунок для сплати податків: переваги та недоліки використання. Як механізм сплати податків на один рахунок спрощує адміністрування та запобігає виникненню податкового боргу через помилкові реквізити.

5. Відповідальність за порушення податкового законодавства: види санкцій (фінансова, адміністративна, кримінальна). Межа, після якої ухилення від сплати податків стає кримінальним злочином (ст. 212 ККУ).

6. Міжнародні стандарти прозорості (CRS): що таке автоматичний обмін податковою інформацією, до якого приєдналася Україна, і як це вплине на власників іноземних рахунків та активів.

Питання для самоконтролю

1. Який нормативно-правовий акт є основою податкової системи України та коли він був прийнятий?

2. У чому полягає головна відмінність між загальнодержавними та місцевими податками з точки зору встановлення ставок та розподілу коштів?

3. Назвіть основний критерій поділу податків на прямі та непрямі. Наведіть по два приклади до кожної групи.

4. Хто є реальним платником непрямих податків (ПДВ, акциз), а хто відповідає за їх перерахування до бюджету?

5. Поясніть роль «податкового агента» на прикладі сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) із заробітної плати.

6. Чому податок на прибуток підприємств вважається складнішим для адміністрування, ніж податок з обороту (виручки)?

7. Яку регулюючу функцію виконує акцизний податок і чому його часто називають «податком на гріхи»?

8. Як принцип «нейтральності оподаткування» має захищати бізнес від втручання держави у вибір видів діяльності?

9. Які основні функції доступні платнику податків через сервіс «Електронний кабінет»?
10. Як цифровізація податкових послуг впливає на зниження корупційних ризиків при взаємодії з податковою службою?

Тема 6. Аудит, контроль та економічна безпека бізнесу

Програмна анотація

1. Аудит як вища форма фінансового контролю: зовнішній (незалежний) та внутрішній аудит.
2. Форензик (Forensic) – мистецтво фінансових розслідувань: методи виявлення маніпуляцій та зловживань персоналу.
3. Роль обліковця в системі економічної безпеки: захист активів та інформаційна гігієна.

1. Аудит як вища форма фінансового контролю: зовнішній (незалежний) та внутрішній аудит.

В умовах ринкової економіки, де власник капіталу часто відокремлений від безпосереднього управління ним, виникає криза довіри. Акціонер хоче знати, чи не краде директор його гроші, а банк хоче бути впевненим, що позичальник зможе повернути кредит. Саме цю проблему вирішує **аудит** – незалежна перевірка публічної фінансової звітності з метою висловлення думки про її достовірність. Аудит – це не пошук помилок заради покарання, а надання впевненості користувачам у тому, що цифрам у звітах можна довіряти. У світовій практиці прийнято розділяти аудит на дві гілки: зовнішній та внутрішній, які, хоч і використовують схожі методи, мають абсолютно різні цілі та замовників.

Зовнішній (незалежний) аудит проводиться сторонніми сертифікованими аудиторами або аудиторськими фірмами, які не мають жодних фінансових чи родинних зв'язків із підприємством, що перевіряється. Головним клієнтом тут виступає суспільство (інвестори, кредитори, держава). Результатом роботи зовнішнього аудитора є офіційний документ – **аудиторський звіт**, у якому висловлюється думка: чи відповідає звітність стандартам (МСФЗ або НП(С)БО) і чи

правдиво вона відображає фінансовий стан компанії. Для банків, страхових компаній та великих публічних корпорацій проходження зовнішнього аудиту є законодавчою вимогою. Без підпису незалежного аудитора їхні річні звіти вважаються недійсними.

Внутрішній аудит – це діяльність з надання незалежних та об’єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на удосконалення діяльності організації. Внутрішні аудитори є штатними працівниками компанії, але для забезпечення об’єктивності вони підпорядковуються не головному бухгалтеру чи фінансовому директору, а безпосередньо власнику або Наглядовій раді (Аудиторському комітету). Якщо зовнішній аудитор – це «фотограф», який фіксує картину минулого (звітність за минулий рік), то внутрішній аудитор – це «лікар» або «навігатор», який працює в режимі реального часу.

Головна відмінність між ними полягає у фокусі уваги. Зовнішній аудит цікавить виключно **достовірність фінансової звітності**: чи всі цифри правильні і чи немає суттєвих викривлень. Внутрішній аудит дивиться значно ширше: він оцінює **ефективність бізнес-процесів**, надійність системи внутрішнього контролю та управління ризиками. Внутрішній аудитор може перевіряти, чи ефективно відділ закупівель проводить тендери, чи захищена ІТ-система від хакерів, або чому на складі виникає пересортиця.

Взаємодія цих двох видів аудиту є запорукою економічної безпеки. Зовнішні аудитори часто спираються на роботу внутрішніх колег, щоб зменшити обсяг власних процедур, але лише за умови, що служба внутрішнього аудиту відповідає високим стандартам професійної компетентності. Для сучасного фахівця розуміння цієї різниці є критичним: зовнішній аудит дає «квиток» на ринок капіталу, а внутрішній аудит допомагає бізнесу вижити в конкурентній боротьбі, вчасно виявляючи слабкі місця в управлінні.

2. Форензик (Forensic) – мистецтво фінансових розслідувань: методи виявлення маніпуляцій та зловживань персоналу.

У сучасному бізнес-середовищі звичайного аудиту часто буває недостатньо для виявлення замаскованих схем шахрайства. Тут на сцену виходить **форензик (Forensic)** – це спеціалізований напрям, що

знаходиться на перетині бухгалтерського обліку, аудиту, юриспруденції та криміналістики. Якщо класичний аудитор шукає випадкові помилки та невідповідності стандартам, то форензик-експерт шукає **умисел**. Його мета – знайти докази фінансових зловживань, які будуть прийнятні в суді, оцінити збитки та виявити причетних осіб. Це справжнє «детективне розслідування» у світі фінансів.

Необхідність у форензик-процедурах виникає тоді, коли є підозра на корпоративне шахрайство (**fraud**). Найпоширенішими видами зловживань персоналу є привласнення активів (крадіжки на складі, «мертві душі» у відомості на зарплату), корупція («відкати» від постачальників за вигідні контракти) та маніпулювання фінансовою звітністю для отримання бонусів або кредитів. Форензик не працює з вибіркою, як аудит, а аналізує 100% масиву даних у підозрілій зоні, заглиблюючись у деталі, які звичайний бухгалтер може пропустити.

Арсенал методів фінансового розслідувача включає як аналітичні, так і психологічні інструменти. Одним із найцікавіших математичних методів є перевірка цифрових масивів за **законом Бенфорда**. Цей закон стверджує, що у наборах реальних даних (наприклад, суми в чеках) цифра «1» зустрічається на першому місці набагато частіше (близько 30%), ніж цифра «9» (менше 5%). Якщо бухгалтер вигадує цифри «зі стелі», він несвідомо порушує цей розподіл, і програма миттєво підсвічує аномалію.

Окрім математики, експерти використовують **аналіз способу життя** (Lifestyle Analysis). Якщо начальник відділу закупівель із зарплатою 20 тисяч гривень купує елітну нерухомість або люксове авто, це стає червоним прапорцем (Red Flag) для проведення розслідування. Також застосовується **Computer Forensics** – відновлення видалених файлів, листування в месенджерах та аналіз метаданих документів, щоб дізнатися, хто і коли насправді вносив зміни у фінансові звіти.

Результатом роботи форензик-спеціалістів є детальний звіт, який містить фактичну доказову базу злочину. Цей документ використовується власниками бізнесу не лише для звільнення нечесних працівників, а й як обґрунтування для подання позовів до суду та відшкодування завданих збитків. Знання основ форензик дозволяє бухгалтеру бачити за сухими цифрами реальні мотиви людей та будувати системи обліку, які технічно унеможливають маніпуляції.

3. Роль обліковця в системі економічної безпеки: захист активів та інформаційна гігієна.

Ось текст лекційного матеріалу для третього питання Теми 6.

3. Роль обліковця в системі економічної безпеки: захист активів та інформаційна гігієна

В епоху цифрової економіки поняття безпеки бізнесу вийшло далеко за межі фізичної охорони та відеоспостереження. Головні ризики для сучасної компанії знаходяться не на складі, а в облікових реєстрах та банківських виписках. Саме тому фахівець з обліку стає ключовою фігурою в системі економічної безпеки підприємства. Його роль трансформується з пасивного виконавця на архітектора захисних бар'єрів, які унеможливають втрату активів. Фундаментом цієї системи є принцип **Segregation of Duties** (розподіл повноважень). Це правило вимагає, щоб критичні функції — ініціювання операції, її погодження, виконання та облік — ніколи не зосереджувалися в руках однієї особи. Наприклад, касир не повинен мати права підписувати платіжні доручення, а менеджер із закупівель не може самотійно вносити нових контрагентів у базу даних. Бухгалтер виступає контролером цього процесу, слідкуючи, щоб жоден працівник не мав технічної можливості вчинити крадіжку та приховати її в обліку самотужки.

Захист активів також передбачає жорсткий контроль за дебіторською заборгованістю та грошовими потоками. Обліковець повинен впроваджувати процедури **Due Diligence** (перевірки благонадійності) перед підписанням контрактів, щоб уникнути перерахування коштів фіктивним фірмам. Важливим елементом є регулярна звірка розрахунків та інвентаризація, яка в сучасних умовах може проводитися раптово або за допомогою автоматизованих засобів (наприклад, зчитування RFID-міток). Оперативне виявлення нестач дозволяє не лише покарати винних, а й знайти «дірки» в бізнес-процесах, через які витікають ресурси компанії.

Окремим викликом для професії стала **інформаційна гігієна**. Бухгалтерські бази даних містять найціннішу інформацію бізнесу: клієнтські бази, реальну собівартість, дані про зарплати та податкові стратегії. Втрата або викрадення цих даних конкурентами може

знищити бізнес швидше, ніж пожежа. Тому бухгалтер повинен дотримуватися суворих правил кібербезпеки: використовувати складні паролі, які регулярно змінюються, не відкривати підозрілі листи (фішинг), що маскується під рахунки від податкової чи суду, та ніколи не передавати свої електронні ключі (КЕП/ЕЦП) іншим особам, навіть директору. Передача ключа підпису фактично означає передачу своєї юридичної особистості, і відповідальність за всі документи, підписані цим ключем, нестиме саме його власник.

Крім того, фахівець з обліку має дбати про резервне копіювання даних (**бекапи**). Золоте правило «3-2-1» (мати три копії даних, на двох різних носіях, одна з яких — у хмарному сховищі) є найкращою страховкою від вірусів-шифрувальників та технічних збоїв. Сучасний бухгалтер розуміє, що інформація — це такий самий актив, як гроші чи нерухомість, і її захист є невіддільною частиною професійних обов'язків. Дотримання інформаційної гігієни та принципів внутрішнього контролю перетворює бухгалтерію з «паперового цеху» на центр економічної безпеки, який гарантує стабільність бізнесу в турбулентному середовищі.

Питання для самостійного вивчення

1. Міжнародні стандарти аудиту (МСА): правовий статус в Україні та порядок їх застосування. Чим аудиторський висновок (звіт) відрізняється від звіту про надання впевненості?
2. Модель COSO: п'ять компонентів системи внутрішнього контролю (контрольне середовище, оцінка ризиків, контрольні заходи, інформація/комунікація, моніторинг). Як ця модель допомагає бізнесу будувати ефективний захист?
3. Еволюція теорій шахрайства: порівняльний аналіз класичного «трикутника шахрайства» (Fraud Triangle) та розширеної моделі «ромб шахрайства» (Fraud Diamond). Який четвертий елемент (здатність/sarability) додає сучасна теорія?
4. Кодекс етики професійних бухгалтерів: фундаментальні принципи (чесність, об'єктивність, конфіденційність). Що таке загрози незалежності аудитора (загроза власного інтересу, загроза самоперевірки) та як їх уникати?

5. Конкурентна розвідка (Business Intelligence) vs Промислове шпигунство: де проходить правова межа між легальним збором інформації про конкурентів та кримінальним злочином?
6. Соціальна інженерія як інструмент злому: психологічні методи маніпуляції персоналом (фішинг, вішинг, претекстинг). Чому «людський фактор» вважається найслабшою ланкою в системі кібербезпеки підприємства?

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає принципова відмінність між метою зовнішнього аудиту (підтвердження звітності) та внутрішнього аудиту (оцінка ефективності процесів)?
2. Чому зовнішній аудитор працює переважно з вибіркою документів, тоді як форензик-експерт аналізує 100% масиву даних у підозрілій зоні?
3. Кому в організаційній структурі компанії має підпорядковуватися служба внутрішнього аудиту, щоб забезпечити свою об'єктивність та незалежність від менеджменту?
4. Що шукає форензик-експерт, чого зазвичай не шукає класичний аудитор (ключове слово - умисел)?
5. Як працює закон Бенфорда при виявленні фінансових махінацій? Чому вигадані цифри порушують математичний розподіл?
6. Поясніть сутність методу «аналізу способу життя» (Lifestyle Analysis). Які витрати працівника можуть стати «червоним прапорцем» для розслідувача?
7. У чому полягає принцип «розподілу повноважень» (Segregation of Duties)? Наведіть приклад функцій, які не можна поєднувати одній особі.
8. Які ризики для бухгалтера несе передача власного кваліфікованого електронного підпису (КЕП/ЕЦП) іншим особам (директору або колегам)?
9. Для чого проводиться процедура Due Diligence («належна обачність») перед початком співпраці з новим бізнес-партнером?
10. Розшифруйте правило резервного копіювання «3-2-1». Чому зберігання даних лише на робочому комп'ютері є небезпечним?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА БЕЗПЕКА ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 7. Кар'єрна стратегія та ринок праці

Програмна анотація

1. Ринок праці для фахівців з обліку та фінансів: огляд роботодавців (від «Великої четвірки» до фрілансу).
2. Алгоритм успішного працевлаштування: підготовка резюме (CV), профіль у LinkedIn та етика проходження співбесіди.
3. Стратегія професійного зростання: міжнародні сертифікації (ACCA, CIMA, CPA) та вплив штучного інтелекту на майбутнє професії.

1. Ринок праці для фахівців з обліку та фінансів: огляд роботодавців (від «Великої четвірки» до фрілансу).

Сучасний ринок праці для випускника спеціальності «Облік і оподаткування» є надзвичайно диверсифікованим. Стереотип про бухгалтера як «людину в наруківниках», що сидить в архіві, давно застарів. Сьогодні фахівець має широкий вибір кар'єрних треків, кожен з яких відрізняється темпом роботи, рівнем оплати та вимогами до навичок. Глобально всіх роботодавців можна поділити на чотири ключові сектори, які формують екосистему професії.

Елітою фінансового світу традиційно вважається **«Велика четвірка» (Big 4)** — це мережа міжнародних компаній, що надають аудиторські та консалтингові послуги: **Deloitte, PwC, EY та KPMG**. Для студента старт кар'єри тут — це «знак якості» в резюме, який відкриває двері в будь-яку корпорацію світу. Робота в «Четвірці» нагадує армійський вишкіл: це ненормований робочий день, постійні відрядження, жорсткі дедлайни та система «up or out» (рости або йди). Проте, за 2–3 роки роботи тут фахівець отримує досвід, який у звичайній компанії здобувається десятиліттям. Це ідеальний старт для амбітних людей, готових інвестувати власний час у швидку кар'єру.

Другий масовий сегмент — це **корпоративний сектор (In-house)**, тобто робота у фінансових департаментах великих компаній

(агрохолдинги, банки, ІТ-компанії, рітейл). Тут бухгалтер є частиною внутрішньої команди. Особливістю роботи у великому бізнесі є вузька спеціалізація: на старті молодий фахівець може відповідати лише за одну ділянку (наприклад, розрахунки з постачальниками або облік основних засобів). Перевагами цього сектору є стабільність, чіткий графік роботи, соціальні пакети та прогнозоване кар'єрне зростання від молодшого бухгалтера до фінансового директора (CFO).

Третій сегмент — це **малий та середній бізнес (МСБ)**. Тут бухгалтер часто виконує роль «універсального солдата». В невеликій компанії одна людина може вести і бухгалтерію, і кадри, і юридичні договори, і навіть управлінський облік. Це колосальна школа життя, яка дає розуміння бізнесу як цілісного організму. Хоча тут часто менша зарплата і менше престижу, ніж у холдингах, саме з таких фахівців часто виростають успішні підприємці або керівники власного бізнесу, оскільки вони знають «внутрішню кухню» до найменших дрібниць.

Четвертий напрям, що стрімко набирає популярності, — це **аутсорсинг та фріланс**. Це шлях для тих, хто цінує свободу. Аутсорсингові компанії ведуть облік багатьох клієнтів одночасно. Працюючи тут, фахівець вчиться швидко перемикатися між різними сферами (сьогодні ти робиш звіт для кав'ярні, завтра — для ІТ-стартапу). Фріланс же — це вищий пілотаж самоорганізації, коли бухгалтер працює як незалежний підрядник (ФОП). Він сам шукає клієнтів, сам планує свій час і сам відповідає за результат. Це забезпечує гнучкість і можливість працювати віддалено з будь-якої точки світу, але вимагає не лише професійних знань, а й навичок продажу власних послуг та залізної дисципліни.

Окремо варто згадати **державний сектор** (Державна податкова служба, Державна аудиторська служба, казначейство). Робота тут гарантує стабільність та соціальний захист, дає унікальний досвід розуміння державної машини зсередини, але часто супроводжується бюрократією та нижчим рівнем оплати праці порівняно з приватним сектором. Вибір роботодавця залежить від психотипу студента: комусь потрібен драйв аудиту, комусь — глибина аналітики корпорацій, а комусь — свобода фрілансу.

2. Алгоритм успішного працевлаштування: підготовка резюме (CV), профіль у LinkedIn та етика проходження співбесіди.

Пошук першої роботи — це не лотерея, а системний технологічний процес, успіх якого залежить від якості самопрезентації. Головним інструментом кандидата залишається **резюме (CV)**, яке слід сприймати не як автобіографію, а як маркетинговий буклет. Його мета — продати ваші навички роботодавцю. Для студента без значного досвіду критично важливо структурувати CV не хронологічно, а функціонально, роблячи акцент на здобутих навичках (Hard Skills) та освітніх проєктах. Сучасний стандарт — це лаконічність (максимум одна-дві сторінки) та конкретика. Замість розмитих фраз на кшталт «відповідальний та комунікабельний», слід вказувати факти: «володію Excel на рівні зведених таблиць», «маю сертифікат про проходження курсу по роботі з BAS». Описуючи навіть мінімальний досвід (стажування чи волонтерство), варто використовувати мову результатів, а не процесів: не «займався організацією», а «організував подію для 50 учасників».

У цифровому світі паперового резюме вже недостатньо, тому другим обов'язковим кроком є створення професійного профілю в **LinkedIn**. Це ваша «цифрова візитівка», яка працює 24/7. Рекрутери часто гуглять кандидатів перед співбесідою, і саме LinkedIn формує перше враження. Профіль має бути заповнений англійською або мовою ринку, на який ви орієнтуєтесь. Критично важливим є якісне ділове фото (селфі з пляжу недопустимі) та зрозумілий заголовок (Headline). Замість простого «Студент», краще написати «Junior Accountant | ACCA Student | Finance Enthusiast», що одразу показує вашу професійну ідентифікацію. LinkedIn — це також інструмент нетворкінгу: варто підписуватися на HR-менеджерів компаній мрії та коментувати фахові дописи, стаючи видимим для професійної спільноти.

Фінальним етапом є **співбесіда**, яка є перевіркою не стільки знань (вони вже є в резюме), скільки адекватності (Soft Skills) та культурної сумісності з компанією. Етика проходження інтерв'ю починається з підготовки: кандидат зобов'язаний вивчити сайт компанії, зрозуміти, чим вона заробляє і хто її конкуренти. Прихід на зустріч без цих знань сприймається як неповага. На самій співбесіді для відповідей на поведінкові питання (наприклад, «Розкажіть про ситуацію, коли ви не встигали з дедлайном») найкраще використовувати метод **STAR**

(Situation, Task, Action, Result). Це дозволяє структуровано описати ситуацію, завдання, ваші конкретні дії та досягнутий результат, уникаючи води.

Також важливо пам'ятати про «золоті правила» етикету: ніколи не критикувати викладачів чи попередніх роботодавців, бути пунктуальним (запізнення навіть на 5 хвилин може стати фатальним) та чесним щодо своїх прогалин у знаннях. Завершувати розмову слід власними запитаннями до інтерв'юера (про команду, цілі відділу чи систему навчання). Це демонструє вашу зацікавленість та проактивну позицію, виділяючи вас з-поміж пасивних кандидатів, які просто чекають на рішення долі.

3. Стратегія професійного зростання: міжнародні сертифікації (АССА, СІМА, СРА) та вплив штучного інтелекту на майбутнє професії.

У сучасному динамічному світі концепція «освіта на все життя» (Lifelong Learning) стала єдиною можливою стратегією виживання для фахівця економічної спеціальності. Університетський диплом дає фундаментальну базу, але глобальним знаком якості та перепусткою до вищої ліги бізнесу є міжнародні професійні сертифікації. Вони не лише підтверджують рівень кваліфікації за світовими стандартами, а й суттєво підвищують ринкову вартість фахівця, часто збільшуючи заробітну плату на 30–50%. Найпопулярнішою в Україні та Європі є кваліфікація АССА (Association of Chartered Certified Accountants). Вона орієнтована на глибоке вивчення МСФЗ, аудиту та податкового планування, тому ідеально підходить для тих, хто бачить себе фінансовим директором, головним бухгалтером або аудитором міжнародного рівня. АССА — це універсальний «золотий стандарт», який визнається роботодавцями у понад 180 країнах світу.

Для тих, хто прагне розвиватися не в бік звітності, а в бік стратегічного управління бізнесом, найкращим вибором стане сертифікація СІМА (Chartered Institute of Management Accountants). Ця програма фокусується на управлінському обліку, бюджетуванні, оцінці інвестиційних проєктів та стратегічному менеджменті. СІМА готує не просто рахівників, а бізнес-партнерів, які допомагають власникам приймати правильні управлінські рішення. Третім гігантом у цьому

переліку є **CPA** (Certified Public Accountant) — американська кваліфікація, яка є вершиною кар'єри для аудиторів, що працюють із компаніями, чії акції котируються на фондових біржах США. Це найпрестижніша, але й найскладніша для отримання сертифікація, яка вимагає глибокого знання американських стандартів US GAAP та жорстких етичних норм.

Паралельно з необхідністю сертифікації, професія переживає тектонічні зрушення під впливом штучного інтелекту (AI) та автоматизації. Страху про те, що роботи замінять бухгалтерів, є перебільшеними, проте професія справді трансформується. Штучний інтелект бере на себе рутинні, повторювані операції: обробку первинних документів, розпізнавання інвойсів, звірку банківських виписок та прості податкові розрахунки. Це означає смерть професії «оператора введення даних», але народження нової ролі бухгалтера як «архітектора фінансових систем» та аналітика. Замість того, щоб витрачати час на механічне вбивання цифр, фахівець майбутнього займатиметься інтерпретацією даних, які згенерував алгоритм, та навчанням нейромереж для специфічних потреб свого підприємства.

У цій новій реальності конкурентною перевагою стають суто людські навички, які недоступні машині: професійне судження, етика, емпатія та комунікація. Штучний інтелект може ідеально скласти звіт, але він не зможе переконати інвестора вкласти гроші, заспокоїти клієнта під час кризи або вирішити етичну дилему. Тому майбутнє професії належить гібридним фахівцям, які поєднують глибокі знання фінансів (підтверджені сертифікатами) з умінням ефективно використовувати цифрові інструменти. Бухгалтер перестає бути істориком, який фіксує минуле, і стає навігатором, який за допомогою технологій прокладає курс у майбутнє.

Питання для самостійного вивчення

1. Національні сертифікації (CAP/CPA): їхній статус в Україні та порівняння з міжнародними аналогами (ACCA). Чи є сенс починати професійний шлях із національних програм?
2. Assessment Center (Центр оцінювання): методики групового відбору персоналу, які використовують великі міжнародні компанії. Як підготуватися до вирішення бізнес-кейсу в команді конкурентів?

3. Легалізація доходів фрілансера: особливості ведення ЗЕД (зовнішньоекономічної діяльності) для бухгалтера-ФОП, який працює через біржі Upwork або Fiverr. Валютний контроль та інвойсинг.
4. Емоційний інтелект (EQ) у роботі бухгалтера: чому здатність розуміти емоції (свої та інших) стає важливішою за технічні навички в епоху штучного інтелекту?
5. Професійні спільноти та нетворкінг: роль Федерації професійних бухгалтерів і аудиторів України (ФПБАУ) та Спілки аудиторів України. Що дає членство в таких організаціях молодому фахівцю?
6. Етика використання ШІ: хто несе відповідальність за помилку в податковій декларації, якщо розрахунок був зроблений алгоритмом штучного інтелекту — розробник програми чи бухгалтер, який її використав?

Питання для самоконтролю

1. Назвіть компанії, що входять до складу «Великої четвірки» (Big 4). Чому початок кар'єри в цих фірмах вважається престижним «знаком якості»?
2. У чому полягає ключова відмінність між роботою бухгалтера «in-house» (у фінансовому відділі підприємства) та роботою в аутсорсинговій компанії?
3. Чому студентам без значного досвіду роботи рекомендується складати резюме у функціональному форматі, а не в хронологічному?
4. Яку функцію виконує профіль у LinkedIn? Чому його наявність та якісне заповнення є критично важливими для сучасного фахівця?
5. Розшифруйте абревіатуру STAR. Для відповіді на який тип питань інтерв'юера найкраще підходить цей метод?
6. Чому перед співбесідою обов'язково потрібно вивчити інформацію про діяльність компанії та її конкурентів?
7. У чому полягає принципова різниця між фокусом сертифікації АССА (фінансова звітність, аудит) та СІМА (управлінський облік, стратегія)?
8. Які переваги надає власнику статус сертифікованого фахівця (АССА, CPA) на міжнародному ринку праці?
9. Як штучний інтелект змінює щоденну роботу бухгалтера? Які функції автоматизуються в першу чергу?

10. Чому «м'які навички» (комунікація, емпатія, етика) стають головною конкурентною перевагою людини перед алгоритмами в епоху цифровізації?

Тема 8. Інформаційні технології в обліку та управлінні

Програмна анотація

1. Еволюція автоматизації: від Excel до ERP-систем (BAS, SAP) та їх роль в управлінні ресурсами.
2. Хмарні технології та електронний документообіг (ЕДО): перехід до концепції Paperless.
3. Майбутнє обліку: технологія блокчейн, смарт-контракти та робота з великими даними (Big Data).

1. Еволюція автоматизації: від Excel до ERP-систем (BAS, SAP) та їх роль в управлінні ресурсами.

Гаразд, замінив згадку про BAS на систему **Microsoft Dynamics 365**, яка є одним із лідерів сучасного ринку ERP-систем.

Ось оновлений текст лекції для першого питання:

1. Еволюція автоматизації: від Excel до ERP-систем (Microsoft Dynamics 365, SAP) та їх роль в управлінні ресурсами

Історія автоматизації бухгалтерського обліку – це шлях від паперових журналів-ордерів до створення цифрових екосистем, що керують цілими корпораціями. Початковим етапом цієї еволюції, який і досі залишається актуальним для малого бізнесу та фінансового моделювання, є табличні процесори, зокрема **Microsoft Excel**. Це «швейцарський ніж» фінансиста: інструмент гнучкий, доступний та зрозумілий кожному. Excel ідеально підходить для створення ситуативних звітів, розрахунку бюджетів або перевірки гіпотез. Однак, коли бізнес зростає, електронні таблиці перетворюються на пастку. Виникає проблема «роздрібненості даних» (коли у кожного відділу свій файл), відсутності єдиного стандарту та високого ризику механічних помилок, які неможливо відстежити. Саме обмеженість таблиць спонукала до створення спеціалізованих облікових систем.

Наступним щаблем еволюції стала поява програмного забезпечення класу **ERP (Enterprise Resource Planning)** – систем

планування ресурсів підприємства. Головна ідея ERP полягає у створенні **єдиного інформаційного простору** для всього бізнесу. На відміну від старих бухгалтерських програм, які лише фіксували господарські операції постфактум, ERP-система об'єднує всі процеси: закупівлі, склад, виробництво, кадри, продажі та фінанси. Це працює як центральна нервова система організації: якщо менеджер із продажу виписує рахунок клієнту, система автоматично перевіряє наявність товару на складі, резервує його, планує відвантаження та формує бухгалтерську проводку. Це реалізує принцип «Single Source of Truth» (єдиного джерела істини), коли всі департаменти бачать одну й ту ж актуальну картину в реальному часі.

Потужним гравцем на сучасному ринку є екосистема **Microsoft Dynamics 365**. Ці рішення стали стандартом для компаній середнього та великого бізнесу, що прагнуть прозорості та технологічності. Головна перевага Dynamics полягає у глибокій інтеграції зі звичними офісними інструментами (Excel, Outlook, Teams), що робить перехід на ERP менш стресовим для персоналу. Це хмарна та модульна платформа: бізнес може стартувати з базового фінансового функціоналу і поступово нарощувати потужність системи, додаючи модулі для управління продажами, сервісом чи маркетингом без необхідності зупиняти роботу для складних оновлень.

Для великих транснаціональних корпорацій та державного сектору «золотим стандартом» залишається система **SAP**. Це німецьке програмне забезпечення являє собою надпотужний, але жорстко структурований інструмент. Впровадження SAP – це складний і дорогий процес, який може тривати роками, оскільки система вимагає від підприємства перебудови всіх бізнес-процесів під кращі світові практики (best practices). Якщо гнучкі системи підлаштовуються під бізнес, то бізнес змушений підлаштовуватися під логіку SAP. Проте саме ця жорсткість гарантує прозорість, контроль та неможливість маніпуляцій, що критично важливо для компаній, акції яких торгуються на міжнародних біржах. Впровадження таких систем перетворює бухгалтера з реєстратора даних на архітектора бізнес-процесів, який керує інформаційними потоками.

2. Хмарні технології та електронний документообіг (ЕДО): перехід до концепції Paperless.

Справжня цифрова революція в бухгалтерії відбулася не тоді, коли комп'ютер замінив рахівницю, а коли фізичний сервер замінила «хмара», а папір — електронний документ. Концепція **Paperless** (безпаперовий офіс) — це не просто екологічний тренд на збереження лісів, а прагматична бізнес-стратегія, що економить час та гроші.

Хмарні технології (Cloud Computing) змінили парадигму володіння програмним забезпеченням. Раніше, щоб встановити бухгалтерську програму, компанія мусила купувати дорогі сервери, ліцензії та наймати системного адміністратора. У «хмарі» (SaaS — Software as a Service) бізнес орендує доступ до програми через інтернет, сплачуючи щомісячну абонплату. Це дає феноменальну мобільність: бухгалтер може закривати період, перебуваючи вдома, у відрядженні чи навіть у бомбосховищі, маючи лише ноутбук та доступ до мережі. Хмарні провайдери забезпечують рівень захисту даних, який часто недоступний для локального сервера звичайного підприємства, включаючи автоматичне шифрування та резервне копіювання.

Другим стовпом цифровізації є **Електронний документообіг (ЕДО)**. Це система створення, обробки та обміну юридично значущими документами в електронному вигляді. Ключовим елементом, який перетворює звичайний файл PDF на документ з юридичною силою, є **Кваліфікований електронний підпис (КЕП)**. Згідно із законодавством України, накладання КЕП прирівнюється до власноручного підпису та мокрої печатки.

Впровадження ЕДО надає бізнесу комплексні переваги, серед яких на перше місце виходить швидкість процесів: договір підписується за хвилину, а не за тиждень, який зазвичай витрачається на пересилання поштою. Окрім економії часу, це дозволяє суттєво скоротити фінансові витрати на папір, картриджі, кур'єрські служби та утримання фізичного архіву. Також цифровий формат гарантує ідеальний порядок у документації, адже електронний файл неможливо загубити, зіпсувати кавою чи випадково викинути, а пошук потрібного акту в системі займає секунди за будь-яким параметром. В Україні сфера ЕДО розвивається стрімко завдяки інтеграції сервісів обміну документами безпосередньо в облікові системи. Це звільняє колосальний ресурс часу для аналітичної роботи, остаточно

перетворюючи бухгалтерію з «паперової фабрики» на цифровий центр управління даними.

3. Майбутнє обліку: технологія блокчейн, смарт-контракти та робота з великими даними (Big Data).

Наступний етап еволюції обліку пов'язаний із фундаментальною зміною архітектури довіри та роботи з інформацією, яку несуть технології блокчейн та Big Data. Блокчейн, який часто помилково асоціюють виключно з криптовалютами, для бухгалтера є революційною технологією розподіленого реєстру. Вона пропонує перехід від подвійного запису (дебет-кредит), винайденого Лукою Пачолі 500 років тому, до **потрійного запису**. У цій моделі, окрім власних записів у книгах покупця та продавця, існує третій запис у загальному, криптографічно захищеному ланцюжку блоків. Цей запис неможливо змінити чи видалити заднім числом без згоди всіх учасників мережі. Це фактично знищує необхідність у звірці взаєморозрахунків та аудиті транзакцій, оскільки дані в системі є апріорі достовірними та підтвердженими всіма сторонами в момент їх виникнення.

Логічним продовженням технології блокчейн є **смарт-контракти** («розумні контракти»). Це цифрові алгоритми, які автоматично виконують умови угоди без участі людини. Смарт-контракт працює за логікою «якщо – то»: наприклад, якщо GPS-трекер вантажівки фіксує перетин кордону складу покупця, система автоматично списує гроші з рахунку покупця і перераховує їх постачальнику. Тут зникає потреба в паперових актах виконаних робіт, рахунках-фактурах та нагадуваннях про оплату. Роль бухгалтера зміщується з відображення операції на етапі її документального оформлення до участі в розробці архітектури цього смарт-контракту, щоб гарантувати правильність закладених у нього фінансових та податкових правил.

Третім вектором змін є робота з **великими даними (Big Data)**. Традиційний облік оперує структурованими фінансовими даними (суми, дати, рахунки), які є лише верхівкою айсберга інформації про бізнес. Технології Big Data дозволяють аналізувати величезні масиви неструктурованої інформації: відео з камер спостереження, активність клієнтів у соцмережах, дані з датчиків обладнання чи супутникові

знімки посівів. Для фінансиста це означає перехід від констатації фактів минулого (описова аналітика) до прогнозування майбутнього (предиктивна аналітика). Замість того, щоб просто звітувати про збитки в кінці кварталу, система на основі аналізу тисяч факторів може попередити про ризик касового розриву ще за місяць до його виникнення. У такій реальності бухгалтер стає Data Scientist — фахівцем, який вміє знаходити приховані закономірності в океані цифр і перетворювати їх на стратегічні рішення для бізнесу.

Питання для самостійного вивчення

1. Стандарт XBRL (eXtensible Business Reporting Language): сутність таксономії фінансової звітності. Чому Україна перейшла на подання звітності у форматі iXBRL та як це спрощує обробку даних для регуляторів та інвесторів.
2. Технологія RPA (Robotic Process Automation): як програмні роботи замінюють людей у рутинних операціях. Відмінність RPA від звичайної автоматизації: чим «робот» відрізняється від макроса в Excel?
3. Інструменти бізнес-аналітики (BI-системи): огляд можливостей Microsoft Power BI та Tableau. Як перетворити сухі таблиці на інтерактивні дашборди для керівника за лічені хвилини.
4. Облік криптоактивів: виклики для сучасного бухгалтера. Як відображати біткоїн чи USDT на балансі підприємства згідно з чинним законодавством та МСФЗ (як запаси чи як нематеріальні активи?).
5. Кібербезпека при віддаленій роботі: що таке VPN, двофакторна автентифікація (2FA) та чому використання публічного Wi-Fi для входу в клієнт-банк є категорично забороненим.
6. Держава у смартфоні: інтеграція сервісу «Дія» з бухгалтерськими процесами. Використання «Дія.Підпис» та шеринг документів через QR-код при працевлаштуванні співробітників чи відкритті рахунків.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає головний недолік використання електронних таблиць (Excel) для ведення обліку у великих компаніях («роздрібненість даних»)?

2. Поясніть принцип «Single Source of Truth» (єдиного джерела істини) в ERP-системах. Як це впливає на узгодженість даних між відділами продажів, складу та бухгалтерії?
3. Яка ключова перевага екосистеми Microsoft Dynamics 365 для бізнесу, що вже користується офісними програмами Microsoft?
4. Чому «жорсткість» структури системи SAP вважається перевагою для інвесторів та акціонерів публічних компаній?
5. У чому полягає економічна вигода моделі SaaS (Software as a Service) порівняно з купівлею власних серверів та ліцензій?
6. Який елемент надає електронному документу юридичної сили, рівнозначної власноручному підпису та мокрій печатці?
7. У чому полягає концепція «потрійного запису» в технології блокчейн і чому вона може скасувати необхідність у проведенні аудиту транзакцій?
8. Як працюють смарт-контракти? Наведіть приклад автоматизації бухгалтерської проводки за логікою «якщо – то».
9. Чим «великі дані» (Big Data) відрізняються від звичайних даних, з якими звикли працювати бухгалтери (структурованість vs неструктурованість)?
10. Як технології змінюють роль бухгалтера: у чому різниця між описовою аналітикою (констатація минулого) та предиктивною аналітикою (прогноз майбутнього)?

Тема 9. Безпека життєдіяльності та соціальна відповідальність в умовах воєнного стану

Програмна анотація

1. Організація охорони праці та цивільного захисту на підприємстві: алгоритми дій персоналу під час повітряних тривог та надзвичайних ситуацій.
2. Психологічна стійкість та ментальне здоров'я: профілактика професійного вигорання та робота в умовах хронічного стресу.
3. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) бізнесу у воєнний час: етичний вимір сплати податків, волонтерство та підтримка ветеранів.

1. Організація охорони праці та цивільного захисту на підприємстві: алгоритми дій персоналу під час повітряних тривог та надзвичайних ситуацій.

В умовах воєнного стану поняття «охорона праці» перестало бути набором формальних бюрократичних процедур і перетворилося на систему життєво необхідних правил виживання. Роботодавець несе повну юридичну та моральну відповідальність за життя і здоров'я працівників під час виконання ними посадових обов'язків. Це вимагає повної трансформації системи цивільного захисту об'єкта, яка тепер має враховувати реальні загрози ракетних ударів, артилерійських обстрілів чи хімічної небезпеки. Основою цієї системи є чіткий, затверджений наказом алгоритм дій, з яким під підпис має бути ознайомлений кожен співробітник, від директора до стажера, адже в критичній ситуації люди діють не згідно з інструкціями, які вони читали рік тому, а згідно з відпрацьованими навичками.

Ключовим елементом безпеки є протокол дій під час сигналу «Повітряна тривога». Ігнорування сирени на корпоративному рівні є неприпустимим порушенням трудової дисципліни та законодавства. Отримавши сповіщення про небезпеку, відповідальна особа (керівник або інженер з охорони праці) зобов'язана негайно дублювати сигнал для всього персоналу через системи оповіщення. Після цього виробничий процес або надання послуг зупиняється, обладнання знеструмлюється згідно з аварійним регламентом, а всі працівники повинні організовано та без паніки прослідувати до найближчого укриття. Якщо підприємство не має власного бомбосховища, використовується правило «двох стін» у заздалегідь визначених безпечних зонах будівлі або здійснюється евакуація до найближчих громадських захисних споруд. Маршрути евакуації мають бути позначені навігаційними знаками, а проходи — вільними від коробок чи меблів.

Окремим викликом є забезпечення безпеки працівників, які виконують роботу дистанційно. Хоча роботодавець не може фізично контролювати домашній простір бухгалтера чи менеджера, він зобов'язаний провести інструктаж та надати рекомендації щодо безпеки. Законодавство чітко визначає, що під час повітряної тривоги працівник має повне право призупинити виконання робочих завдань,

щоб перейти в укриття, і роботодавець не має права вимагати продовження роботи або застосовувати штрафні санкції за такий простій. Життя людини є безумовним пріоритетом над будь-якими бізнес-процесами, дедлайнами чи звітністю.

У випадку виникнення надзвичайної ситуації безпосередньо на підприємстві (пожежа, руйнування внаслідок «прильоту»), вступає в дію алгоритм аварійного реагування. Головне правило тут — негайна евакуація людей із небезпечної зони. Порятунк матеріальних цінностей, серверів з базами даних, готівки чи первинних документів здійснюється виключно за умови відсутності прямої загрози життю рятувальників. Після завершення небезпеки на підприємстві формується спеціальна комісія, яка документує наслідки події, оцінює збитки та складає акти, що згодом стануть підставою для списання знищених активів та подання заявок на компенсацію. Ефективність системи цивільного захисту залежить від регулярності проведення тренувань, які перетворюють теоретичні знання на автоматизм дій у стресовій ситуації.

2. Психологічна стійкість та ментальне здоров'я: профілактика професійного вигорання та робота в умовах хронічного стресу.

Психологічна стійкість в умовах тривалої війни стає таким же критичним активом для працівника, як і професійна компетентність. Якщо на початку повномасштабного вторгнення більшість людей працювала на адреналіні, перебуваючи в стані гострого стресу, то з часом цей стан трансформувався у хронічний стрес. Для мозку бухгалтера чи фінансиста, робота якого вимагає максимальної концентрації, уваги до деталей та аналітичного мислення, це становить особливу небезпеку. Хронічний стрес виснажує когнітивні ресурси, що призводить до різкого зниження продуктивності, збільшення кількості помилок у розрахунках та погіршення пам'яті. Розуміння того, що ментальне здоров'я — це не розкіш, а необхідна умова для виконання службових обов'язків, є фундаментом сучасної культури безпеки праці.

Професійне вигорання в умовах війни набуває специфічних рис і розвивається значно швидше, ніж у мирний час. Воно проявляється як стан повного емоційного, фізичного та розумового виснаження,

викликаного надмірним і тривалим напруженням. Основні симптоми включають постійну втому, яка не зникає навіть після сну, байдужість до результатів роботи, цинізм у спілкуванні з колегами та відчуття власної професійної неспроможності. У бухгалтерів ситуація ускладнюється постійними змінами законодавства та високою ціною помилки, що на фоні зовнішніх загроз створює ефект «подвійного тиску». Людина потрапляє в пастку, де робота стає не джерелом доходу та самореалізації, а ще одним травмуючим фактором.

Профілактика вигорання починається з усвідомлення необхідності жорсткої інформаційної гігієни та дисципліни. Працівник повинен свідомо обмежувати споживання новинного контенту («думскролінг»), особливо в робочий час та перед сном, оскільки неконтрольований потік негативної інформації паралізує волю та здатність працювати. Критично важливим стає планування та дотримання рутини: наявність чіткого графіку, де робота відділена від особистого життя, створює для психіки «острівці стабільності» в хаосі війни. Навіть в умовах ненормованого графіку необхідно робити регулярні короткі перерви для фізичної активності або просто перемикання уваги, адже мозок не здатний ефективно працювати в режимі постійної тривоги.

Роботодавці та керівники команд відіграють ключову роль у підтримці ментального здоров'я колективу через створення атмосфери психологічної безпеки. Це передбачає легалізацію права на «поганий день», коли працівник може чесно зізнатися у своїй нересурсності без страху осуду, та заохочення взаємопідтримки. Емпатія стає професійним інструментом: розуміння того, що колега може перебувати у стані горя, тривоги за близьких на фронті або в окупації, допомагає уникати конфліктів та будувати більш гнучкі робочі процеси. Збереження психіки є марафоном, а не спринтом, і здатність берегти себе та колег є головною запорукою того, що бізнес зможе функціонувати до перемоги та після неї.

3. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) бізнесу у воєнний час: етичний вимір сплати податків, волонтерство та підтримка ветеранів.

З початком повномасштабної війни концепція корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в Україні зазнала фундаментальних змін, трансформувавшись із інструменту маркетингу та піару на елемент національного виживання та патріотизму. Якщо раніше КСВ асоціювалася з екологічними ініціативами чи підтримкою культурних проєктів, то сьогодні її основою став захист державності. Першим і найголовнішим рівнем відповідальності бізнесу стала **етична сплата податків**. В умовах воєнного стану податки перестали сприйматися виключно як фіскальний тягар чи примусове відчуження коштів. У суспільній свідомості відбувся зсув парадигми: сплата податків стала прямою інвестицією в оборону країни. Бізнес, який працює «в білу», офіційно працевлаштовує співробітників та відмовляється від схем мінімізації прибутку, фактично утримує Збройні Сили, адже саме податкові надходження є єдиним джерелом фінансування армії в умовах, коли міжнародна допомога йде переважно на соціальні потреби. Податкова культура компанії тепер є головним маркером її репутації: споживачі дедалі частіше обирають товари тих брендів, які чесно декларують свою позицію та фінансово підтримують бюджет.

Другим виміром нової реальності стало **корпоративне волонтерство**. Межа між комерційною діяльністю та благодійністю фактично стерлася. Підприємства перетворилися на логістичні хаби, закуповують дрони, пікапи та медичне обладнання, часто витрачаючи на це значну частину свого прибутку. Така діяльність виконує подвійну функцію: вона не лише допомагає фронту, а й згуртовує колектив всередині компанії. Співробітники відчувають гордість за свою причетність до спільної справи, що значно підвищує лояльність до роботодавця та знижує рівень стресу, даючи відчуття контролю та корисності. Бізнес, який залишається осторонь волонтерського руху, ризикує втратити довіру клієнтів та повагу партнерів, опинившись у соціальній ізоляції.

Найскладнішим та найтривалішим викликом для КСВ стає **підтримка та реінтеграція ветеранів**. Повернення демобілізованих працівників до цивільного життя вимагає від бізнесу створення інклюзивного середовища. Це стосується як фізичної доступності (облаштування пандусів, адаптація робочих місць для людей з протезуванням), так і психологічної адаптації. Компанії розробляють програми менторства, навчають колективи правилам етичного

спілкування з ветеранами та фінансують послуги психологів. Роботодавець має бути готовим до того, що ветеран може потребувати гнучкого графіку, додаткового часу на реабілітацію або перекваліфікації, якщо стан здоров'я не дозволяє виконувати попередні функції. Гідна зустріч захисників та надання їм можливості реалізувати себе в мирному житті — це моральний обов'язок бізнесу та запорука соціальної стабільності в післявоєнний період.

Питання для самостійного вивчення

1. Трудові відносини під час війни: юридична різниця між «простоем» (downtime) та «призупиненням дії трудового договору». Які наслідки для стажу та зарплати працівника має кожен із цих режимів?
2. Протокол MARCH для цивільних: алгоритм надання домедичної допомоги при масивних кровотечах та вибухових травмах. Чому наявність турнікета в офісній аптечці тепер є обов'язковою?
3. Економічне бронювання працівників: критерії визнання підприємства критично важливим для економіки. Порядок подання списків на бронювання до Міністерства економіки та Генштабу.
4. Мінна безпека для агробізнесу: специфіка роботи на деокупованих територіях. Алгоритм дій при виявленні вибухонебезпечних предметів (ВНП) на полях.
5. Посттравматичний ріст (Post-Traumatic Growth): концепція позитивних психологічних змін після пережитої трагедії. Як колектив може стати сильнішим після кризи, а не зруйнуватися?
6. Грантові програми для ветеранів: державна програма «єРобота» та ініціативи фондів для підтримки ветеранського бізнесу. Роль бухгалтера у складанні бізнес-плану для отримання фінансування.

Питання для самоконтролю

1. Хто несе юридичну відповідальність за життя та здоров'я працівника на робочому місці під час повітряної тривоги — сам працівник чи роботодавець?

2. Яким є алгоритм дій працівника при оголошенні сигналу «Повітряна тривога»? Чи має право керівник заборонити йти в укриття заради термінового завдання?
3. У чому полягає правило «двох стін» і коли його доцільно застосовувати замість переходу в бомбосховище?
4. Як змінилося сприйняття сплати податків бізнесом під час війни: чому це більше не просто фіскальний обов'язок, а елемент оборони?
5. Чому хронічний стрес є небезпечнішим для якості роботи бухгалтера, ніж короткостроковий гострий стрес?
6. Що таке «думскролінг» і чому інформаційна гігієна є важливою частиною профілактики професійного вигорання?
7. Як трансформувалася корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) під час війни: яка різниця між довоєнними екологічними ініціативами та сучасним волонтерством?
8. Чому підтримка ветеранів та їх реінтеграція в колектив є критично важливим завданням для HR-політики компанії?
9. Які ознаки вказують на те, що працівник перебуває в стані професійного вигорання (емоційного виснаження)?
10. Чому наявність чіткого алгоритму дій на випадок надзвичайної ситуації знижує рівень паніки в колективі?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинський В. І., Куцик П. О., Медвідь Л. Г., Попітіч Т. В. Бухгалтерський облік (загальна теорія) : навчальний посібник. 2-ге вид., стереотип. Львів : ПП “Магнолія 2006”, 2025. 316 с.
2. Бралатан В. П. Професійна етика : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2021. 252 с.
3. Вербило О. Ф., Камінська Т. Г. Бухгалтерський облік у промислових і агросервісних підприємствах : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2023. 360 с.
4. Державна митна служба України : офіційний вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/polozhennia>
5. Державна податкова служба України : офіційний вебсайт. URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/pologennya/>
6. Дубініна М. В. Аутсорсинг у сфері бухгалтерського обліку товарів: управлінські рішення, ризики та контрольні механізми. *Modern Economics*. 2025. № 53. С. 99–108. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V53\(2025\)-14](https://doi.org/10.31521/modecon.V53(2025)-14)
7. Дубініна М. В. Інтегрований підхід до аудиту доходів і безперервності діяльності аграрних підприємств у забезпеченні достовірності звітності. *Modern Economics*. 2025. № 52. С. 42–50. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V52\(2025\)-07](https://doi.org/10.31521/modecon.V52(2025)-07)
8. Дубініна М. В. Роль інвентаризації в аудиті достовірності фінансової звітності аграрних підприємств: методичні аспекти та практика в Україні. *Modern Economics*. 2025. № 51. С. 87–96. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V51\(2025\)-10](https://doi.org/10.31521/modecon.V51(2025)-10)
9. Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Сирцева С. В., Лугова О. І. Аналітичний потенціал фінансової звітності аграрних підприємств у контексті підготовки до аудиторської перевірки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 17. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.17.48>
10. Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Сирцева С. В., Лугова О. І. Інтеграція обліку та фінансової аналітики у внутрішній звітності для прийняття рішень щодо управління доходами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 13. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.13.53>
11. Дубініна М. В., Чебан Ю. Ю., Сирцева С. В., Лугова О. І., Мельник О. І. Галузева специфіка підприємств як чинник формування показників фінансової та управлінської звітності та їх аналітичної інтерпретації. *Агросвіт*. 2025. № 15. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.15.33>
12. Загородній А. Г., Яремко І. Й. Облік і оподаткування: вступ до фаху : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 260 с.
13. Козик В. В., Мищишин О. Л. Вступ до фаху : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2022. 176 с.
14. Лень В. С. Управлінський облік : підручник. Київ : Каравела, 2023. 260 с.
15. Лень В. С., Нехай В. А. Облік і аудит. Вступ до фаху : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2019. 256 с.

16. Лобода Н. О., Чабанюк О. М. Бухгалтерський облік : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2022. 224 с.
17. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2011 р. № 1557. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>
18. Податкова система : навчальний посібник / І. С. Волохова, О. Ю. Дубовик, М. О. Слатвінська та ін. ; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків : Діса плюс, 2019. 402 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/Podatкова-systema-navchal-nyu-posibnyk.pdf
19. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
20. Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку : наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>
21. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
22. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
23. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
24. Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text>
25. Ситник Н. С., Дубик В. Я., Круглякова В. В. Вступ до фаху : навчальний посібник. / за ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 256 с.
26. Стандарт вищої освіти України : перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальність 071 – Облік і оподаткування : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.12.2018 р. № 1342. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/071.pdf>
27. Сук Л. К., Сук П. Л. Організація бухгалтерського обліку : підручник. Київ : Каравела, 2023. 624 с.
28. Цвігун І. А. Вступ до фаху: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 071 "Облік і оподаткування". Кам'янець-Подільський : ЗВО «ПДУ», 2024. 80 с. URL: <https://surl.li/fhorxj>
29. Шара Є. Ю. Бухгалтерський фінансовий та податковий облік. Київ : ЦУЛ, 2023. 424 с.
30. Organization of accounting in the countries of the European Union: current problems and prospects of improvement / М. Dubinina [et al.]. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2022. № 2 (43). Р. 271–277.

Навчальне видання

Вступ до фаху «Облік і оподаткування»:

курс лекцій

Укладачі: Дубініна Марина Вікторівна
Усикова Олена Миколаївна
Чебан Юлія Юріївна
Сирцева Світлана Володимирівна
Лугова Ольга Іванівна

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 8,5
Тираж ____ прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54029, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.